

“ Το μοντέρνο σχολείο του Ferrer “

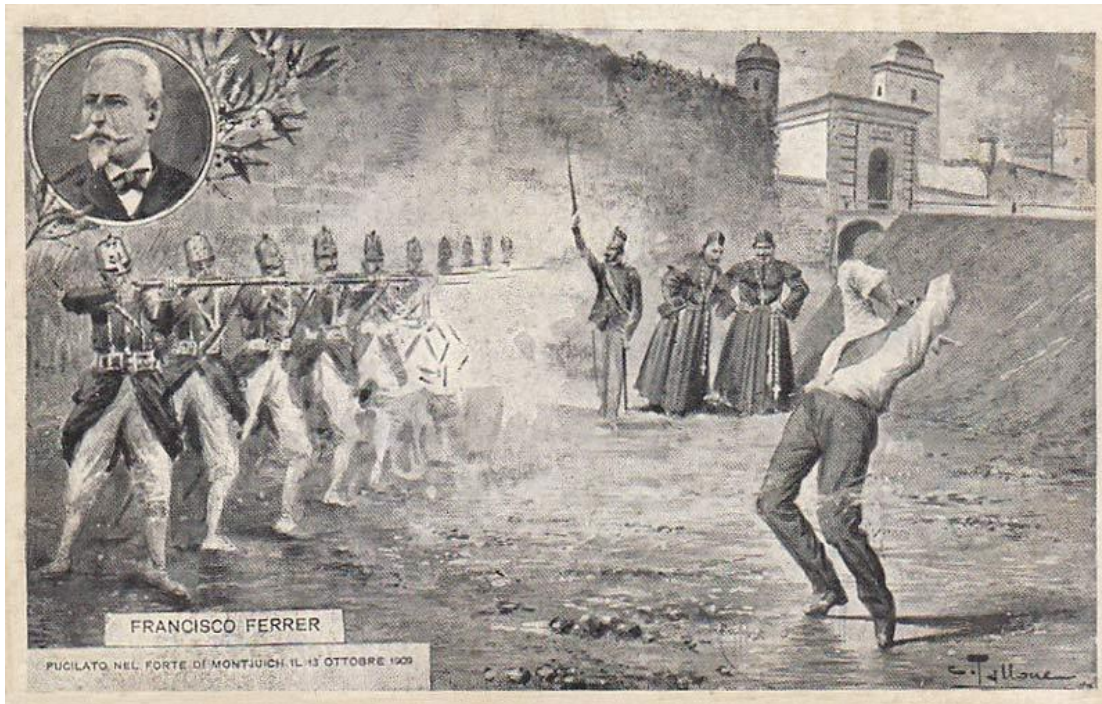
“ Σχολείoff “

18/12/2015

*Το Μικρό Δέντρο
(που θα γίνει δάσος...)*

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Ο Φερρέρ και οι σύντροφοί του απέρριψαν ολοκληρωτικά την κρατική και την θρησκευτική εκπαίδευση, γιατί η Εκκλησία και το κράτος προσπάθησαν να αποκρύψουν τις νέες ιδέες που ίσως υπονόμευαν το καθεστώς. Έγραψε ο ίδιος: «...Οι κυβερνήτες έλεγχαν πάντα την εκπαίδευση του λαού..., γνωρίζοντας καλύτερα απ' όλους τους υπόλοιπους ότι η εξουσία τους βασίζεται σχεδόν ολοκληρωτικά στο σχολείο και έτσι επιμένουν να διατηρούν το μονοπώλιό τους σε αυτό». Για τον Φερρέρ το σχολείο ήταν «όργανο της εξουσίας στα χέρια της κυρίαρχης τάξης. Η κυβέρνηση χρησιμοποιεί τα σχολεία για να παράγει πιστούς σ' αυτήν πολίτες, η Εκκλησία για να παράγει πιστούς ενορίτες, οι βιομήχανοι για να παράγουν υπάκουους εργάτες». Η ελευθερία στην παιδεία σημαίνει ελευθερία από την εξουσία των δασκάλων, από την Εκκλησία και το κράτος. «Κάτω από τις σημερινές συνθήκες», έγραφε ο Φερρέρ, «ο δάσκαλος είναι απλώς όργανο της αστικής τάξης, εκπαιδεύοντας ανθρώπους να υπακούουν, να πιστεύουν και να σκέφτονται ανάλογα με τα κοινωνικά δόγματα που μας κυβερνούν. Σαν το στρατό και την αστυνομία, ο δάσκαλος επιβάλλει, βιάζει και χρησιμοποιεί βία. Ο πραγματικός παιδαγωγός είναι ο άνθρωπος εκείνος που δεν επιβάλλει τις ιδέες και τα δημιουργήματα του μυαλού του στο παιδί, αλλά αυτός που προωθεί τις ενέργειες του παιδιού. Αντιδρώντας στην παράδοση του στρατού που κάνει μαθήματα γυμναστικής στους εκπαιδευόμενους, με ένα συνδυασμό επανάληψης και τιμωρίας, που καταστρέφει τη φαντασία και αναχαιτίζει τη φυσική ανάπτυξη του κόσμου, η παιδεία πρέπει να είναι μια αυθόρμητη και δημιουργική πράξη».

Η ζωή και το έργο του Φρανσίσκο Φερρέρ

Ο Φρανσίσκο Φερρέρ υ Γκουάρδια γεννήθηκε στις 10 Γενάρη 1859 σ' ένα αγρόκτημα έξω από τη Βαρκελώνη. Οι γονείς του ήταν καθολικοί και θρησκόληπτοι. Ένας από τους θείους του, όμως, ήταν ελευθερόφρονος. Ως αναρχικός δάσκαλος, ο Φερρέρ ήταν ονομαστός και ενδιαφερόταν αρκετά για τα εκπαιδευτικά ζητήματα τα οποία συζητιόνταν αρκετά εκείνη την εποχή ανάμεσα στους αναρχικούς και ορθολογιστικούς κύκλους. Σε ένα φυλλάδιο του Ζαν Γκραβ, που διαβαζόταν αρκετά τότε με τίτλο «Enseignement bourgeois et enseignement libertaire» (εκδόθηκε στο Παρίσι το 1890) ο συγγραφέας έκανε ένα διαχωρισμό ανάμεσα στην αστική και την ελευθεριακή εκπαίδευση.

Ο Φερρέρ επηρεάστηκε βαθιά από το φυλλάδιο αυτό και προσπάθησε να εφαρμόσει τα γραφόμενα εκεί στο πρώτο ελευθεριακό σχολείο που ίδρυσε με την επωνυμία Escuela Moderna, το οποίο αποτέλεσε παράδειγμα από πλευράς των αναρχικών και των ορθολογιστών. Την ίδια εποχή λειτουργούσε και το σχολείο του Πολ Ρομπέν, στο Cernuis, κοντά στο Παρίσι. Ο Ρομπέν έγινε διευθυντής στο Cernuis τον Δεκέμβρη του 1880. Το βασικό στοιχείο της μεθόδου διδασκαλίας του ήταν η ακέραη εκπαίδευση καθώς οι μαθητές ήταν αγόρια και κορίτσια τα οποία με βάση τις φυσικές και διανοητικές του ικανότητες και μέσα σε μια αντικαταπιεστική ατμόσφαιρα μπορούσαν να αναδειχθούν. Το 1894, όμως, λόγω

των συνεχών επικρίσεων και παρενοχλήσεων από θρησκευτικούς και συντηρητικούς κύκλους, εξαιτίας των αντισυμβατικών μεθόδων εκπαίδευσης και των ριζοσπαστικών του δραστηριοτήτων, ο Φερρέρ έγινε ο πρώτος που έθεσε τις βάσεις του αντισυλληπτικού κινήματος στη Γαλλία.

Το 1897 συγκροτήθηκε ο Σύνδεσμος για την Ελευθεριακή Παιδεία, με σκοπό να συνεχίσει την εργασία του Ρομπέν. Ο Σύνδεσμος υποστηρίχθηκε ενεργά από τους Ζαν Γκραβ. Λουίζ Μισέλ, Ελυζέ Ρεκλύ, Πέτρο Κροπότκιν και Λέοντα Τολστόι. Ο Σύνδεσμος ίδρυσε ένα σχολείο στο οποίο οι μαθητές μπορούσαν να παρακολουθήσουν καλλιτεχνικά και επιστημονικά μαθήματα, αλλά μέσα από την πρακτική τους εφαρμογή. Επίσης, έκαναν επισκέψεις σε ζωολογικούς κήπους και περιπάτους στην επαρχία για να δουν από μόνοι τους τη φύση, πριν διαβάσουν οτιδήποτε γι' αυτήν. Ο Τολστόι είχε γράψει: «... και μετά από 40 χρόνια, είμαι σίγουρος ότι μόνο με την εκπαίδευση, την ελεύθερη εκπαίδευση, μπορούμε ν' αλλάξουμε τη φρικτή τάξη πραγμάτων και να την αντικαταστήσουμε με μια λογική οργάνωση».

Δυστυχώς, όμως, λόγω έλλειψης χρημάτων το σχολείο λειτούργησε μόνο ένα καλοκαίρι. Αλλά το Μάρτη του 1900, ο Φερρέρ κληρονόμησε σχεδόν ένα εκατομμύριο γαλλικά φράγκα από μια παλιά του μαθήτριά, τη Mile Meuri, η οποία ενώ καταγόταν από μια τυπική μεσαία οικογένεια, δέχτηκε τις ιδέες και τις μεθόδους του Φερρέρ και διέθεσε τα χρήματά της στο σκοπό της ελευθεριακής εκπαίδευσης. Τα χρήματα αυτά έδιναν την ευκαιρία στο Φερρέρ να επιστρέψει στη Βαρκελώνη και να δημιουργήσει ένα μοντέρνο σχολείο.

Επέστρεψε το 1901, σε μια εποχή πολιτικής και κοινωνικής αναταραχής, λόγω της ήττας της Ισπανίας στον πόλεμο με τις ΗΠΑ, που είχε ως αποτέλεσμα την ολοκληρωτική σχεδόν κατάρρευση της ισπανικής αυτοκρατορίας.. Ένα από τα ζητήματα που συζητιόνταν αρκετά ανάμεσα στο ισπανικό ελευθεριακό κίνημα της εποχής ήταν και το εκπαιδευτικό. Όλοι συμφωνούσαν ότι το υπάρχον σύστημα χρειαζόταν άμεση αλλαγή. Τα δύο τρίτα του ισπανικού πληθυσμού ήταν βουτηγμένα στην αγραμματοσύνη και από τις 45.000 πόλεις και χωριά της χώρας μόνο στις 15.000 υπήρχε σχολείο. Αλλά τα περισσότερα από τα σχολεία αυτά υπέφεραν από φοβερές ανεπάρκειες και έλλειψης δασκάλων και υλικών. Η Εκκλησία διάλεγε τους δάσκαλους στα σχολεία που ήταν υπό τον έλεγχό της και έτσι ασκούσε έλεγχο και στα παρεχόμενα μαθήματα και γνώση. Όταν ο Φερρέρ ήταν μαθητής, τα τρία τέταρτα της ώρας διδάσκονταν θρησκευτικά, προσευχές και ύμνους. Η πειθαρχία ήταν αυστηρή και οι σωματικές τιμωρίες κάτι παραπάνω από τακτικές. Μετά από 25 χρόνια, διαπίστωσε ότι ελάχιστα είχαν αλλάξει.

Ωστόσο, κατά τα δεκαετία του 1890 είχαν επέλθει βαθιές αλλαγές σε βάρος των παλιών φεουδαρχικών θεσμών στη βιομηχανία, την πολιτική και την παιδεία και ένα αντιθρησκευτικό κίνημα δυνάμωνε τη ίδια εποχή, με έμφαση στην επιστήμη, την ιστορία και την κοινωνιολογία. Ο Φερρέρ βρισκόταν στην εμπροσθοφυλακή του όλου κινήματος και των διεργασιών αυτών ακολουθώντας την ευρωπαϊκή παράδοση. Αλλά στην Ισπανία είχαν σημειωθεί και κάποιες πρώιμες προσπάθειες δημιουργίας αντιθρησκευτικών σχολείων για όλους τους εργαζόμενους επιθυμούσαν να τα παρακολουθήσουν, κυρίως από τον Χοσέ Σάντσεζ στην Ανδαλουσία και τον Ελίας Πουίγκ στην Καταλονία. Η παράδοση αυτή είχε τις ρίζες της στο ορθολογιστικό κίνημα του 18ου αιώνα και στο ρομαντισμό του 19ου. άλλαξε και η διδασκαλία στον τρόπο μάθησης με βάση το παράδειγμα και όχι την επανάληψη και την απομνημόνευση όπως γινόταν πριν. Άλλαξε, επίσης, η εμπειρική εκπαίδευση με βάση την ίδια την καθημερινή ζωή.

Για τον Φερρέρ και τους προκατόχους του, η Εκκλησία ήταν το μεγαλύτερο εμπόδιο στην κοινή διαφώτιση του λαού και των παιδιών του. Όπως είχε πει και ο Μ. Μπακούνιν, η εκπαίδευση «πρέπει να βασίζεται εξ ολοκλήρου στην επιστημονική ανάπτυξη του συλλογισμού και όχι στην πίστη, στην ανάπτυξη της προσωπικής αξιοπρέπειας και ανεξαρτησίας και όχι στην ευσέβεια και την υπακοή, στην αλήθεια και τη δικαιοσύνη και, προπάντων, στο σεβασμό της ανθρωπιάς που πρέπει να αντικαταστήσει τη θεία λατρεία σε κάθε επίπεδο». Τα σχολεία, έλεγε ο Μπακούνιν, πρέπει να καταργήσουν «τούτο το ψέμα του θεού, την αιώνια απόλυτη δουλεία».

Μέχρι τις αρχές του 1906, μόνο στην περιοχή της Βαρκελώνης λειτουργούσαν 120 περίπου ελεύθερα σχολεία..

Η ολοκληρωμένη αυτή αντιεξουσιαστική (αναρχική) προσέγγιση και στάση ζωής έκανε τον Φερρέρ κύριο στόχο του μίσους και προσβολών εκ μέρους των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων της Ισπανίας, καθώς διέθετε μεγάλη περιουσία, πολύ καλές επαφές και βοήθεια από το εξωτερικό και μια απίστευτη οργανωτική ικανότητα. Οι παλιές του ριζοσπαστικές δραστηριότητες καθώς είχε πάρει μέρος σε διάφορες εξεγέρσεις και είχε βοηθήσει αρκετούς πολιτικούς πρόσφυγες, έπεισαν τους αντιδραστικούς κύκλους ότι το Escuela Moderna ήταν ένα σχολείο όπου διδάσκονταν η επανάσταση, η βία και η ανταρσία, ένας μέρος που γεννούσε επαναστάτες, που μπορούσε να εξαπλωθεί σαν καρκίνος. Το κράτος τον θεώρησε επικίνδυνο τρομοκράτη, η Εκκλησία βλάσφημο και κάποιο περιοδικό της Μαδρίτης έγραψε ότι ήταν «εχθρός κάθε κοινωνικού θεμελίου, της θρησκείας, της οικογένειας, της ιδιοκτησίας, της εξουσίας, του στρατού».

Από την ημέρα της δημιουργίας του σχολείου τον παρακολουθούσαν διαρκώς. Έγινε επιδρομή στο σπίτι του και προσπάθεια ενοχοποίησής του για μια συνωμοσία και εξαπολύθηκε εναντίον του μοχθηρές συκοφαντίες και υπαινιγμοί ώστε να αλλοιωθεί ο χαρακτήρας, οι ιδέες και οι πράξεις του. Τον αποκάλεσαν κερδοσκόπο, χαρτοπαίκτη και λάτρη της «ελευθέρης αγάπης». Χρησιμοποιήθηκαν λεπτομέρειες από την προσωπική του ζωή για να τον μειώσουν. Για παράδειγμα, είχε χωρίσει από τη σύζυγό του Teresa San Martí και είχε σχέση με τον Leopold Bonnard, σύντροφο της μαθήτριάς που του είχε δώσει τα χρήματα με τα οποία άνοιξε το σχολείο, ενώ μετέπειτα ερωτεύθηκε τη Soledad Villanueva που ήταν δασκάλα στο σχολείο. Όλα αυτά λέγονταν ολοφάνερα και η κοινή γνώμη βομβαρδιζόταν με τη ιδέα ότι ο Φερρέρ και το σχολείο έπρεπε να φύγουν από τη μέση.

Στις 4 Ιούνη 1906, συνελήφθη ο Φερρέρ και στις 15 του ίδιου μήνα φυλακίστηκε. Για να κατανοήσουμε το λόγο της σύλληψης και φυλάκισής του αυτής πρέπει να γυρίσουμε ένα χρόνο πίσω. Στις 13 Μάη 1905, ο βασιλιάς Αλφόνσος ΙΓ΄ επέστρεψε από την Όπερα, όταν δύο βόμβες ρίχτηκαν κατά της άμαξάς του, από τις οποίες εξερράγη η μία και κάποια αμάξια έπαθαν ζημιές. Ο βασιλιάς δεν τραυματίστηκε. Ένα χρόνο μετά, τη ίδια μέρα, στη Μαδρίτη, καθώς ο Αλφόνσος και η μνηστή του επέστρεφαν από το γάμο τους, ρίχτηκε ξανά μια βόμβα εναντίον του και σκοτώθηκαν 24 άτομα και 107 τραυματίστηκαν, αλλά και πάλι ο ίδιος δεν έπαθε τίποτα. Στη δεύτερη απόπειρα εκείνος που έριξε τη βόμβα ήταν ο Ματέο Μαρράλ, ένας 25χρονος αναρχικός, από πλούσια οικογένεια βαμβακοβιομηχάνων από το Σαμπαντέλ, βόρεια της Βαρκελώνης. Ο ίδιος εργαζόταν στο εκδοτικό κέντρο του Ελευθέρου Σχολείου του Φερρέρ, όπου είχε βάλει σε πράξη τις γνώσεις του, καθώς γνώριζε αρκετές γλώσσες και ήταν φίλος του Φερρέρ από το 1903. Φαίνεται ότι είχε πάρει μέρος και στην πρώτη απόπειρα κατά του Αλφόνσου μαζί με μερικούς άλλους αναρχικούς αλλά κατάφερε να ξεφύγει από τη γαλλική αστυνομία. Στη δεύτερη απόπειρα, αφού πρώτα σκότωσε έναν αστυνομικό αυτοκτόνησε επί τόπου.

Το γεγονός αυτό ήταν η ευκαιρία που περίμενε το κράτος από καιρό για να συλλάβει το Φερρέρ και να κλείσει το Escuela Moderna, ευχαριστώντας και την αντίδραση καθώς ένα περιοδικό έγραψε: «... τα εγκλήματα αυτά θα συνεχιστούν όσο οι Ισπανοί διατηρούν την ελευθερία να διαβάζουν, να διδάσκουν, να σκέφτονται, καταστάσεις από όπου προέρχονται όλα αυτά τα κοινωνικά τέρατα».

Στα κορτές (βουλή) έξι δεξιοί βουλευτές έκαναν πρόταση να κλείσουν όλα τα αναρχικά σχολεία μαζί με τα παραρτήματα του Escuela Moderna, αλλά καταψηφίστηκαν. Ο Φερρέρ φυλακίστηκε για ένα χρόνο και το κράτος προσπάθησε να ανακαλύψει αποδείξεις για να τον συνδέσει με το βομβιστικό έγκλημα. Στη δίκη του αθώωθηκε, αφού δεν μπόρεσαν να αποδείξουν καμία ενοχή του. Αποφυλακίστηκε στις 12 Ιούνη 1907 και στις 22 Ιούλη ταξίδεψε στη Γαλλία, το Βέλγιο και την Αγγλία, όπου έδωσε διαλέξεις για την εκπαίδευση, επισκέφθηκε

παλιούς φίλους ενώ απέκτησε νέες επαφές. Τον Σεπτέμβρη επέστρεψε στην Βαρκελώνη και επανασυγκρότησε το εκδοτικό κέντρο. Τύπωσε και κυκλοφόρησε νέα βιβλία, φυλλάδια, μεταφράσεις κλασικών αναρχικών βιβλίων. Του είχε απαγορευτεί να ανοίξει το Escuela Moderna, αλλά υποστήριξε με όλες του τις δυνάμεις την αναρχοσυνδικαλιστική οργάνωση «Solidaridad Obrera» («Εργατική Αλληλεγγύη» - τον προκάτοχο της CNT) και το ομότιτλο περιοδικό της. Παρά τις κρατικές παρενοχλήσεις, το 1908 ίδρυσε τη Διεθνή Ένωση για την Λογική Εκπαίδευση των παιδιών, που ήταν μια πανευρωπαϊκή εκστρατεία προβολής ης ελευθεριακής εκπαίδευσης με την υποστήριξη και αναρχικών και μη προσωπικοτήτων (Τρονς, Πόρτερ, Τζονέσκι, Χέφορντ, Μαλατό, Φορ, Νιούβενχους, Μαστερλίνο και άλλων). Η Ένωση εξέδωσε και το περιοδικό «L' Ecole Remouee» με ευθύνη του Φερρέρ και το πρώτο τεύχος παρουσιάστηκε στις Βρυξέλες στις 15 Απρίλη 1908. Το δεύτερο τεύχος εκδόθηκε στο Παρίσι εννιά μήνες αργότερα. Περιείχε κείμενα των Κροπότκιν, Ρομπέν, Γκιγιώμ, Μαρμόλ και Φερέρ. Η Ένωση υποστήριξε επίσης τα περιοδικά «La Scuola Laica» από τη Ρώμη και φυσικά το «El Boletín de la Escuela Moderna» από τη Βαρκελώνη. Βασικά η όλη κίνηση ήταν ένα όργανο παιδαγωγών, διανοητών και άλλων που ενδιαφέρονταν για ζητήματα ης ελευθεριακής εκπαίδευσης.

Η άποψη ότι η «ουδέτερη» εκπαίδευση ήταν μύθος αναφέρθηκε ξεκάθαρα στο πρώτο τεύχος του «L' Ecole Remouee»: «...δεν πρέπει να κρύψουμε το γεγονός ότι θα αφυπνίσουμε στα παιδιά την επιθυμία για μια κατάσταση στο σχολείο χωρίς βία, ιεραρχίες και κάθε προνόμιο». Αλλά «δεν έχουμε κανένα δικαίωμα να επιβάλλουμε τις ιδέες αυτές στο παιδί». Αυτό που ήλπιζαν ήταν αν τα παιδιά έβλεπαν και κατανοούσαν αυτά που γίνονταν γύρω τους τότε θα αναγνώριζαν τις αδικίες και θα υπήρχε η πιθανότητα ν αντισταθούν σ' αυτές.

Τα βασικά χαρακτηριστικά της Ένωσης ήταν τα ίδια με αυτά του Escuela Moderna, δηλαδή: 1) Η εκπαίδευση να βασίζεται σε λογικά και επιστημονικά στοιχεία. Να αποφεύγεται να είναι μυστηριώδης. 2) Ολοκληρωμένη εκπαίδευση το ατόμου. Η εκπαίδευση με βάση τη διανόηση έπρεπε να απορριφθεί. 3) Η σχέση των μεθόδων διδασκαλίας με την ψυχολογία των παιδιών. 4) Αναγνώριση της σπουδαιότητας της πρακτικής εκπαίδευσης με βάση το μεγάλο φυσικό νόμο της αλληλεγγύης.

Η Ένωση προκάλεσε δραστήρια συνεργασία σε όλη την Ευρώπη γιατί διέθετε άριστη εκτελεστική επιτροπή, έξοχη δράση με το περιοδικό και τις προκηρύξεις του, μπορώντας να αποδείξει ότι αυτά ου έλεγε γίνονταν πράξη. Τακτικές αναφορές δημοσιεύονταν στο «L' Ecole Remouee» σχετικά με το θέμα του La Rouché που ιδρύθηκε το 1904 και ήταν άμεσα συνδεδεμένο με την όλη δράση του Σεμπαστιάν Φορ, το L' Avenir Social (Το Κοινωνικό Μέλλον) της Madeleine Vernet στο Παρίσι και τα παραρτήματα του Escuela Moderna στην Ισπανία.

Την ίδια χρονιά ου ιδρύθηκε η Ένωση οι επαφές και οι δράσεις του επεκτάθηκαν σε όλη την Ευρώπη, βοηθώντας να ανοίξουν ελευθεριακά σχολεία στο

Αμστερνταμ, τις Βρυξέλλες και το Μουλάν. Υποστήριξε επίσης όσους ήθελαν να απαιτήσουν αλλαγές στα κρατικά σχολεία και με το και με τον καιρό το περιοδικό της Ένωσης έγινε πιο διεκδικητικό.

Μετά την κρατική δολοφονία του Φερρέρ, τον Οκτώβρη του 1909, το 1910-1911, το περιοδικό αυτό αντικαταστάθηκε από το «L'Ecole Emanciper» που ήταν πιο συνδικαλιστικό.

Ο Φερρέρ εκτελέστηκε από μια μοίρα πυροβολικού με τη συνηγορία της Καθολικής Εκκλησίας. Οι ιδέες του πολεμούνται ακόμα από την κάθε αντίδραση. Τον Σεπτέμβρη του 1989 εθνικιστές και φασίστες διαδήλωσαν ενάντια στην πρόταση ανέγερσης μνημείου γι' αυτόν. Στις 13 Οκτώβρη του ίδιου χρόνου, αναρχικοί στην Ισπανία ονόμασαν και πάλι (από το 1936-1939) μια πλατεία με το όνομά του.

Τι ήταν το Μοντέρνο Σχολείο;

Το σύνθημα του Φερρέρ ήταν «Ελευθερία στην εκπαίδευση»

Ο τρόπος με τον οποίο λειτουργούσε το Μοντέρνο Σχολείο απέρριπτε ολοκληρωτικά την πειθαρχία και την τυπικότητα μιας συμβατικής αίθουσας, τους περιορισμούς και τους κανονισμούς που κατέστειλαν την ατομική ανάπτυξη και διαχώριζαν την εκπαίδευση από το παιχνίδι. Προώθησε τη σωματική και διανοητική ανάπτυξη, τις Καλές Τέχνες και την ανάγνωση βιβλίων. Ήταν εχθρικό σε κάθε δόγμα και δεισιδαιμονία, διάλεξε τη λογική, την παρατήρηση, την επιστημονική εξήγηση, την ανεξαρτησία, την αυτονομία και την καλλιέργεια της αυτοπεποίθησης. Μέσω ενός αντικαταπιεστικού και αντιεξουσιαστικού τρόπου, τόνιζε την αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα των παιδιών δίνοντας έμφαση στη ζεστασιά, την αγάπη, τη στοργή και όχι στον κομορμισμό και την ομοιομορφία. Οι λέξεις-κλειδιά ήταν ελευθερία, αυθορμητισμός, δημιουργικότητα, ατομικότητα και αυτοπραγματοποίηση.

Αυτή ήταν η παράδοση που ανέδειξε το Ελεύθερο Σχολείο, ελεύθερο από θρησκευτική και πολιτική κυριαρχία, από οποιαδήποτε εξουσία.

Το πρώτο σχολείο που άνοιξε ο Φερρέρ ήταν στο Calle de las Cortes, στις 8 Σεπτέμβρη 1901, με 12 μαθήτριες και 18 μαθητές. Βασιζόταν σε τρεις άξονες

εκπαίδευσης: αρχικό, ενδιάμεσο και προχωρημένο. Διέθετε εργαστήρια, χάρτες και άλλα βοηθητικά μέσα διδασκαλίας. Δεν γίνονταν εξετάσεις. Έπρεπε να καταβάλλεται μια αμοιβή για τη διδασκαλία αλλά αυτή ήταν ανάλογη με το εισόδημα της κάθε οικογένειας. Οι μαθητές και μαθήτριες κατάγονταν και από εργατικές και από αστικές οικογένειες. Συμμετείχαν μαζί με τους γονείς τους στη διαχείριση του σχολείου, ενώ οι γονείς μπορούσαν τα βράδια και τα απογεύματα της Κυριακής να παρακολουθούν διαλέξεις από σπουδαστές για διάφορα ζητήματα. Οι διαλέξεις αυτές ήσαν ανοιχτές σε όλους και έγιναν δημοφιλείς, προπαντός για τους εργάτες, σε απίστευτο βαθμό τόσο που τη δεύτερη χρονιά χρειάστηκε να δίνονται κάθε βράδυ, ενώ μετέπειτα ο Φερρέρ αναγκάστηκε να καλέσει καθηγητές πανεπιστημίων για να διδάξουν ή α δώσουν διαλέξεις. Δημιουργήθηκε έτσι η δυνατότητα για ένα Λαϊκό Πανεπιστήμιο που να συνδέεται άμεσα με το Μοντέρνο Σχολείο (Escuela Moderna).

Στο ίδιο κτίριο ιδρύθηκε, επίσης, ένα ριζοσπαστικό εκδοτικό κέντρο που περιλάμβανε ομάδα μεταφραστών και τυπογράφων καθώς και γνωστούς έξοχους συγγραφείς που έγραφαν βιβλία σε κατανοητή γλώσσα στο καθέναν. Το κέντρο αυτό εξέδωσε περίπου 40 βιβλία με θέματα μαθηματικών, φυσικών και κοινωνικών επιστημών, θρησκείας καθώς και για τις αδικίες που σχετίζονταν με τον πατριωτισμό, τη φρίκη του πολέμου και την ανομία της κατάκτησης.

Ο αναρχικός Charles Malato (Τσαρλς Μαλατό) έγραψε ένα βιβλίο με τίτλο «Κοινωνικές τάξεις», ο Λέων Μαρτίν έγραψε το «Φτώχεια. Ο σκοπός και η θεραπεία της» και ο Ζαν Γκραβ το «Οι περιπέτειες του Νόνου» ένα δημοφιλές παιδικό βιβλίο που είναι ουτοπικό παραμύθι. Επίσης εκδόθηκαν διάφορα άλλα εκπαιδευτικά βοηθήματα καθώς και το Bulletin de la Escuela Moderna (το Δελτίο του Σχολείου) το οποίο περιλάμβανε τακτικά άρθρα ου Φερρέρ, του Τολστόϊ, του Κροπότκιν και του Ρομπέν.

Στις αίθουσες τα παιδιά μάθαιναν τις ιδέες της ελευθερίας, της ισότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης, τις αξίες της κοινωνικής συνεργασίας, τη συμπάθεια για τους καταπιεσμένους. Μάθαιναν ότι ο πόλεμος ήταν έγκλημα ενάντια στην ανθρωπιά, ότι ο καπιταλισμός είναι ένα κακό σύστημα ότι η εξουσία είναι σκλαβιά και ότι η ελευθερία είναι απαραίτητη για τη ανθρώπινη ανάπτυξη. Ανάμεσα στα βιβλία που χρησιμοποιούσαν ήταν το «Αναρχική Ηθική» του Π. Κροπότκιν, το «Πόλεμος» του Τσαρλς Μαλατό, το «Ένας ελεύθερος κόσμος» του Ζαν Γκραβ και το «Η γιορτή της ζωής» του Ανσέλμο Λορέντζο, όλα αντικρατικά, αντικαπιταλιστικά και αντιμιλιταριστικά έργα. Χρησιμοποιούνταν στην αίθουσα παραδείγματα πατριωτισμού, δεισιδαιμονίας και εκμετάλλευσης. Εκθέσεις και διάφορα άλλα γραπτά των μαθητών παρουσιάζονταν συχνά στο Δελτίο του σχολείου.

Η βασική και μοναδική ιδέα του σχολείου ήταν να αναδειχθούν ελεύθερα, ανεξάρτητα και σκεπτόμενα άτομα που θα άντεχαν οποιαδήποτε αδικία και θα

αντιστέκονταν ενεργά στις αδικίες αυτές. Συνεργαζόμενοι μεταξύ τους, τέτοια άτομα θα ήσαν το θεμέλιο μίας καινούργιας αναρχικής κοινωνίας.

Όπως ειπώθηκε πριν, το Escuela Moderna βασίστηκε σε συγκεκριμένες ιδέες. Ήταν σχολείο για παιδιά και των δύο φύλλων και από κάθε κοινωνική τάξη. Τα δίδακτρα ήταν ανάλογα με το εισόδημα κάθε οικογένειας. Η εκπαίδευση ήταν αντιθρησκευτική. Η λογική και η επιστημονική εξήγηση ήταν από τις σημαντικές ηθικές αξίες που διδάσκονταν και τα παιδιά χρησιμοποιούσαν ευρέως τα παραδείγματα της καθημερινής ζωής. Αποφευγόταν στο σχολείο κάθε μέσο πίεσης και τα παιδιά πήγαιναν στο σχολείο ή έφευγαν όποτε ήθελαν. Αμοιβές, τιμωρίες και εξετάσεις δεν χρησιμοποιούνταν ποτέ. Η εκπαίδευση θεωρείτο μέθοδος που ίσχυε σε όλη σχεδόν τη ζωή και έτσι το σχολείο ήταν ανοιχτό για ανθρώπους κάθε ηλικίας. Όταν οι μαθητές γίνονταν εργαζόμενοι-σκλάβοι, ενθαρρύνονταν να συνεχίσουν τις σπουδές τους. Με τη χρησιμοποίηση του άμεσου περιβάλλοντος ως μεθόδου μάθησης, τα παιδιά μάθαιναν περισσότερο από την εμπειρία. Μπορούσαν να μάθουν για τη φύση (οικολογία) καθώς και για τη μεταχείρισή της από την καπιταλιστική κοινωνία. Όλα αυτά μαζί συνέθεσαν μια αρκετά συντονισμένη και ισχυρή επίθεση στις ιδέες της πατριαρχίας, του εθνικισμού, της εκμετάλλευσης σε βάρος της φύσης και των ανθρώπων από το χρήμα (μισθωτή εργασία), τη θρησκεία κ.λπ.

Το παρακάτω είναι πρόλογος του βιβλίου :“The origin and the ideals of the modern school” από την αγγλική μετάφραση του Joseph McCabe¹

Μετάφραση στα ελληνικά: Μικρό Δέντρο

Στις 12 Οκτωβρίου του 1909, ο Francisco Ferrer y Guardia εκτελέστηκε στα αναχώματα του Φρουρίου του Montjuich στη Βαρκελώνη. Ένα Στρατιωτικό Συμβούλιο τον έκρινε ένοχο για « υποκίνηση εξέγερσης» η οποία, λίγους μήνες πριν, άναψε τη φλόγα του εμφυλίου πολέμου στην πόλη και τα προάστια της. Η Εκκλησία είχε ήδη απαιτήσει δημόσια από τον Ισπανό πρωθυπουργό, όταν συνελήφθη ο Ferrer, να αναζητήσει στο Μοντέρνο Σχολείο και στον ιδρυτή του την πηγή των επαναστατικών αισθημάτων. Και ο πρωθυπουργός, αντί να την επιπλήξει, δεσμεύτηκε να το κάνει. Όταν συνελήφθη ο Ferrer, οι κατηγοροι ξόδεψαν πολλές εβδομάδες στην περισυλλογή αποδεικτικών στοιχείων εναντίον

---

¹ *The origins and the ideals of the modern school*, Francisco Ferrer, The knickerbocker press, New York, 1913, σελ. 3

του, και χορήγησαν ένα συγχωροχάρτι σε διάφορους ανθρώπους που «είχαν ενοχοποιηθεί» στην εξέγερση για να καταθέσουν εναντίον του. Αυτοί οι τρεις ή τέσσερες άντρες θα ήταν οι μόνοι αυτόπτες μάρτυρες ανάμεσα σε πενήντα που θα αντιμετώπιζονταν υπομονετικά σε μια πολιτική δίκη, αν και ακόμη και οι καταθέσεις τους θα κατέρρεαν σε μια ανάκριση. Αλλά δεν έγινε καμία ανάκριση, και κανένας μάρτυρας δεν παραβρέθηκε στο δικαστήριο. Πέντε εβδομάδες χρειάστηκαν για τη σύνταξη ενός κατηγορητηρίου υπερβολικά μακροσκελούς. Έπειτα, δόθηκαν 24 ώρες σε έναν άπειρο αξιωματικό, τυχαίας επιλογής, να το εξετάσει και να ετοιμάσει την υπεράσπιση. Στοιχεία υπερασπιστικά προς το Ferrer κατασχέθηκαν από την αστυνομία, οι μάρτυρες που θα μπορούσαν να αποδείξουν την κακοδικία κρατούνταν χιλιόμετρα μακριά από τη Βαρκελώνη. Και έγγραφα που θα αποδείκνυαν την αθωότητα του δεν ήταν προσβάσιμα στο συνήγορο υπεράσπισης. Και έπειτα από την ακρόαση αυτού του ανέλπιστα μακροσκελούς και περίπλοκου κατηγορητηρίου (όπου κάποια στοιχεία είχαν παραποιηθεί), κα παρά τις δυναμικές διαμαρτυρίες του συνηγόρου υπεράσπισης ενάντια στη βίαιη αδικία των κατηγορών, το στρατοδικείο έκρινε το Ferrer ένοχο, και τον εκτέλεσε.

Μέσα σε ένα μήνα από την άδικη δολοφονία του Ferrer, δημοσίευσα αυτήν την αποτρόπαια ιστορία στο αγγλικό κοινό. Έδειξα τη βαθιά διαφθορά της Εκκλησίας και της πολιτικής στην Ισπανία, και απέδειξα πως ο Κλήρος και οι πολιτικοί συνωμότησαν να χρησιμοποιήσουν το χυδαίο και εύπλαστο μηχανισμό της «στρατιωτικής δικαιοσύνης» για να καθαιρέσουν έναν άνθρωπο που μοναδικός του σκοπός ήταν να ανοίξει τα μάτια του Ισπανικού λαού. Μια παρατεταμένη και παθιασμένη διαμάχη επακολούθησε. Αυτή η διαμάχη δεν άλλαξε ούτε μια γραμμή από το βιβλίο μου. Ο κύριος William Archer², σε μια ψυχρή

και αμερόληπτη μελέτη του θέματος, με υποστήριξε πλήρως στην καταδίκη των κατηγορών του Ferrer. Και ο Καθηγητής Simarro³ του Πανεπιστημίου της Μαδρίτης, σε μια πολύτομη μελέτη της δίκης (El Proceso Ferrer – δυο μεγάλοι τόμοι), παρέπεμψε σε ολόκληρα κεφάλαια του βιβλίου μου. Όταν, το 1912, το Ανώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο αναγκάστηκε να δηλώσει δημόσια πως ούτε μια πράξη βίας δεν θα μπορούσε έμμεσα ή άμεσα να χρεωθεί στο Ferrer (ενώ ο

---

² William Archer (1856 - 1924). Σκωτσέζος κριτικός του θεάτρου.

³ Luis Simarro Lacabra (1851 –1921). Ισπανός ψυχίατρος και νευρολόγος.

κεντρικός μάρτυρας της κατηγορίας είχε ορκιστεί πως είχε δει το Ferrer να ηγείται μιας ομάδας εξεγερμένων), και διέταξε την αποκατάσταση της παρουσίας του, η υπόθεση για την αθωότητα του έκλεισε. Μένει μόνο για την Ισπανία να σκουπίσει τον αιματηρό λεκέ από τα χρονικά της μετακινώντας τα οστά του μαρτυρικού δασκάλου από τα χαρακώματα του Montjuich, και να διακηρύξει, με πραγματική Ισπανική περηφάνια, πως μια φονική αδικία διαπράχτηκε.

Την ίδια στιγμή, η αποκατάσταση της παρουσίας του Ferrer, έδωσε τη δυνατότητα στους έμπιστους του να επαναλάβουν το έργο του. Ανάμεσα στα έγγραφα του βρέθηκε ένα χειρόγραφο, με το δικό του γραφικό χαρακτήρα, με τις απαρχές και τα ιδανικά του Μοντέρνου Σχολείου, και η πρώτη τους δράση ήταν να το δημοσιεύσουν. Το 1906, ο Ferrer συνελήφθη κατηγορούμενος για συνεργασία στην απόπειρα του Morral να δολοφονήσει το Βασιλιά. Κρατήθηκε στη φυλακή για ένα χρόνο, και οι πιο σκανδαλώδεις προσπάθειες έγιναν, στην αυλή και στη χώρα, να διασφαλιστεί ένα άδικος φόνος. Αλλά ήταν μια πολιτική (ή πολιτισμένη) δίκη, και η κατηγορία απορρίφτηκε περιφρονητικά. Πηγαίνοντας στα Πυρηναία Όρη το 1908 για να συνέρθει, ο Ferrer αποφάσισε να γράψει την απλή ιστορία του σχολείου του, και αυτή είναι που τώρα προσφέρω στους Άγγλους αναγνώστες.

Σε αυτό το έργο ο Ferrer απεικονίζει τον εαυτό του πιο ειλικρινά και ζωντανά από ότι ποτέ οποιοσδήποτε φίλος του. Από τη δική μου πλευρά, δεν έχω συναντήσει ποτέ το Ferrer, και ποτέ δεν έχω επισκεφτεί την Ισπανία. Αλλά εξοικειώθηκα με τον Ισπανικό τρόπο ζωής και τα γράμματα, και μπόρεσα να καταλάβω πως διαπράχτηκε στον εικοστό αιώνα ένα από τα εγκλήματα του παλιού κόσμου με το οποίο τα παιδιά του σκότους θέλησαν να φυλακίσουν την εξέλιξη του ανθρώπου. Ερμήνευσα το Ferrer από το έργο του, τα γράμματα του, κάποια δημοσιογραφικά άρθρα που είχε γράψει – δεν είχε εκδώσει ποτέ κάποιο βιβλίο- και τις εντυπώσεις των φίλων και των μαθητών του. Σε αυτό το βιβλίο σκιαγραφεί το εαυτό του, και περιγράφει τους στόχους του με μια ευθύτητα που θα εκτιμήσουμε. Ο τελευταίος ανόητος από τους εχθρούς του έπαψε πια να πιστεύει ότι είχε οργανώσει ή ηγούντο της εξέγερσης στη Βαρκελώνη το 1909. Ήταν, είπαν, η τάση, ο αλώτερος στόχος του έργου του, που τον καθιστούν υπεύθυνο. Μπορεί ακόμη να θυμόμαστε πως η Saturday Review και άλλες εφημερίδες δημοσίευσαν τις πιο ξεδιάντροπα αναληθείς επιστολές, από ανώνυμους αποστολείς, που έλεγαν πως είχαν δει αφίσες στους τοίχους των σχολείων του Ferrer που υποκινούσαν τα παιδιά στη βία. Καθώς η ευσυνείδητη

αστυνομία ούτε καν στη δίκη δεν ανέφερε τα σχολεία του Ferrer ή τα σχολικά εγχειρίδια που χρησιμοποιούσαν, αυτά τα ψέματα δε χρειάζονται περαιτέρω έκθεση. Αλλά πολλοί επίμονοι στη σκέψη, καθώς δεν υπάρχει πλέον τίποτα παραπάνω να σκεφτούν για την δυσφήμιση του Ferrer, πιστεύουν πως τα σχολεία αυτά ήταν τα σπάργανα της εξέγερσης και πολύ φυσικά τα κατέστειλαν.

Αυτή είναι ολόκληρη η ιστορία του Μοντέρνου Σχολείου ειπωμένη σε διαφανώς απλή γλώσσα. Εδώ είναι ολόκληρος ο άντρας, όλα τα ιδανικά του, οι στόχοι του και οι απογοητεύσεις του. Δείχνει, όπως πολύ καλά ξέρουμε, και θα μπορούσε να αποδείξει με υπερβάλλοντα ζήλο στη δίκη του, πως ήταν εντελώς αντίθετος στη βία από τότε που, στα νιάτα του, είχε συμμετάσχει σε μια αποτυχούσα επανάσταση. Διηγείται το πώς ήρθε για να καταστρέψει τη βία και τους οπαδούς της. Διηγείται το πώς έφτασε να πιστεύει πως η ηθική και διανοητική εκπαίδευση των παιδιών ήταν ο μόνος στόχος της δουλειάς του. Διηγείται πως, μόλις βρήκε τους πόρους, απεσύρθη από την πολιτική και αφιερώθηκε στη μόρφωση των παιδιών σε γνώσεις επιστήμης και στα αισθήματα της ειρήνης και της αλληλεγγύης.

Διηγείται επίσης με την ίδια διάφανη σαφήνεια, το γιατί το ευγενικό του έργο προκάλεσε τόση βίαιη εχθρότητα. Αφελώς υποστήριζε πως η εκπαίδευση στο Μοντέρνο Σχολείο ήταν ελεύθερη από δόγματα. Δεν ήταν, και δε μπορεί να υπάρχει σχολείο ελεύθερο από δόγματα, γιατί « δόγμα» σημαίνει διδασκαλία, και δίνει στη « διδασκαλία» έναν πολύ απόλυτο χαρακτήρα. Η καταδίκη των σχολείων του από τον κύριο Belloc⁴ είναι η ίδια καταδίκη του χαρακτήρα του και της ενοχής του, βασισμένη στην απόλυτη άγνοια των γεγονότων και μια εκτεταμένη γνώση της μυθοπλαστικής λογοτεχνίας των εχθρών του. Ακόμη και η ερμηνεία του κυρίου Archer είναι αποπροσανατολιστική. Το Μοντέρνο Σχολείο ήταν ένα « φυτώριο εξεγερμένων πολιτών» τόσο όσο οποιοδήποτε Κυριακάτικο Εργατικό σχολείο στην Αγγλία ή στη Γερμανία. Και η Ισπανική κυβέρνηση ποτέ δεν υποστήριξε και δε θα μπορούσε να υποστηρίξει, το κλείσιμο του σχολείου, εκτός και εάν χρέωνε στον ιδρυτή του ένα έγκλημα και του κάτεσχε την περιουσία.

Το σχολείο του Ferrer ήταν ορθολογιστικό, και αυτό εξαγρίωνε τον Κλήρο – γιατί το σύστημα του εξαπλωνόταν γρήγορα στην Ισπανία- χωρίς να προκαλεί

---

⁴ Joseph Hilaire Pierre René Belloc (1870–1953). Αγγλο Γάλλος συγγραφέας και ιστορικός.

στο ελάχιστο τον Ισπανικό νόμο. Επιπλέον, το σχολείο, δίδασκε στα παιδιά πως ο μιλιταρισμός είναι ένα έγκλημα, πως η άνιση κατανομή του πλούτου ήταν κάτι για να καταστρέψουν, πως το καπιταλιστικό σύστημα ήταν κακό για τους εργάτες και πως η πολιτική ηγεσία είναι ένα κακό. Είχε κάθε δικαίωμα από τον Ισπανικό νόμο να διδάσκει τις ιδέες του. Όπως κάθε άνθρωπος στην Αγγλία και στη Γερμανία. Το απαγορευμένο και επιζήμιο θα ήταν να υποδεικνύει στα παιδιά, πως όταν μεγαλώσουν μπορεί να ανυπομονούν να αλλάξουν το βιομηχανικό και πολιτικό σύστημα με τη βία. Ο Ferrer όμως, όχι μόνο δε δίδασκε, αλλά ήταν και εντελώς αντίθετος σε κάτι τέτοιο. Έχουμε αποδείξεις για αυτό σε κάθε βήμα της ύστερης πορείας του. Αλλά ήταν παιδί των εργατών, και έτρεφε μια ευγενική και παθιασμένη αποστροφή στην άγνοια, τη φτώχεια και την εξαθλίωση των ζωών μιας μεγάλης μερίδας εργατών. Ήταν επίσης Αναρχικός, με την έννοια που δίνει ο Τολστόι. Πίστευε πως η ελευθερία ήταν ζωτική για την ανάπτυξη του ανθρώπου, και η κεντρική διακυβέρνηση ένα κακό. Αλλά, το ίδιο αυστηρά με τον Τολστόι, βασιζόταν στην πειθώ και αποστρεφόταν τη βία. Θα καλούσα την προσοχή σας στο Κεφάλαιο 6 του βιβλίου, στο οποίο μιλά για τη συν εκπαίδευση των φτωχών και των πλούσιων, και υπήρχαν παιδιά της μεσαίας τάξης και ακόμη και παιδιά καθηγητών του πανεπιστημίου στο σχολείο του. Με τη μεγαλύτερη αποφασιστικότητα δίδασκε αντίθετα από το ταξικό μίσος και τη βία. Δε συμερίζομαι το ακαδημαϊκό και αθώα αναρχικό του ιδεώδες – που είναι πιο συντηρητικό από ότι σοσιαλιστικό- αλλά συμερίζομαι πλήρως την έντονη και παθιασμένη αφοσίωση στο διαφωτισμό και την ανύψωση των φτωχών, για την καταστροφή της προκατάληψης, που ήταν τα απόλυτα ιδανικά στη ζωή και το έργο του. Για αυτά εκτελέστηκε.

Τέλος, ο αναγνώστης θα πρέπει να αντέξει την Ισπανική ατμόσφαιρα αυτής της τραγωδίας. Όταν ο Ferrer περιγράφει «υπάρχοντα σχολεία», εννοεί τα σχολεία της Ισπανίας, που είναι κατά μεγαλύτερο ποσοστό, γελοιότητες και ντροπή. Όταν αναφέρεται στις «κυβερνητικές εξουσίες», αναφέρεται στους πολιτικούς της Ισπανίας, η καταδίκη μου για τους οποίους στη δική τους γλώσσα, δεν έχει αμφισβητηθεί ποτέ. Όταν αναφέρεται στην προκατάληψη, εννοεί πρώτα πρώτα την Ισπανική προκατάληψη, αναφέρεται στην Εκκλησία που ακόμη βγάζει εκατομμύρια κάθε χρόνο από το εμπόριο των συχωροχαρτιών. Εάν τα θυμάστε αυτά, ακόμη και αν διαφωνείται με τα διδάγματα του κατά μέρος, θα εκτιμήσετε το πάθος και τον ανιδιοτελή ιδεαλισμό του ανθρώπου, και θα καταλάβετε γιατί κάποιοι από εμάς βλέπουμε το στίγμα του Καιν στο τίμιο μέτωπο της Ισπανίας για την καταστολή αυτού του ιδεαλισμού μέσα στο αίμα.

Το Μοντέρνο Σχολείο στο Stelton της Νέας Υόρκης⁵

Μετάφραση στα ελληνικά: Μικρό Δέντρο

Το Σύγχρονο Σχολείο άρχισε να λειτουργεί στο κέντρο της Νέας Υόρκης το 1911. χρηματοδοτήθηκε από το σύνδεσμο Francisco Ferrer και ήταν μια λογική προέκταση των δραστηριοτήτων της εν λόγω ομάδας, η οποία συστάθηκε πριν από ένα χρόνο. Ο σύλλογος διοργανώθηκε από είκοσι δύο αναρχικούς και συμπαθούντες αναρχικών και χρηματοδότησε ένα κέντρο που βρίσκεται σε ένα κτίριο στην πλατεία του Αγίου Μάρκου στο Lower East Side. Το κέντρο χρησίμευσε ως τόπος συνάντησης για τους ριζοσπάστες, τους "ελεύθερους στοχαστές", τους μετανάστες και τους μποέμ. Υπήρχαν νυχτερινά μαθήματα πάνω στην πολιτική φιλοσοφία, την ιστορία καθώς και μαθήματα αγγλικών για τους μετανάστες. Υπήρχαν διαλέξεις για την τέχνη και τη λογοτεχνία, ομάδες συζήτησης, ερασιτεχνικές θεατρικές παραστάσεις. Ο Clarence Darrow διδάξε εκεί ένα χρόνο και ο Durant μίλησε για την ιστορία της φιλοσοφίας και έδωσε μια σειρά διαλέξεων για το σεξ.

Η Νέα Υόρκη εκείνη την εποχή ήταν ένας τόπος πολιτισμικών ζυμώσεων και πνευματικής ζωής. Ριζοσπάστες όλων των πολιτικών πεποιθήσεων τόσο της εργατικής τάξης αυτής της χώρας όσο και της Ευρώπης, καθώς και μορφωμένοι μεσοαστοί Αμερικανοί από το Midwest και το New England συγκεντρώνονται σε αυτό το αστικό κέντρο για να εξερευνήσουν νέες ιδέες στην τέχνη, την οικονομία, την αλλαγή του ρόλου των γυναικών στον πολιτισμό. Νέα πρόσωπα και ονόματα της τέχνης και του θεάτρου ήταν παντού. Η εκβιομηχάνιση και η επίδρασή της στην οικονομία και τον πολιτισμό, οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης του εργάτη και της οικογένειάς του στις φτωχογειτονιές της πόλης, τα προβλήματα του μετανάστη που χρειάζεται εργασία και στέγαση – όλα αποτελούσαν σημαντικά προβλήματα για συζήτηση και αντιπαράθεση. Κομμουνιστές και αναρχικοί στα αντίθετα άκρα του πολιτικού φάσματος και άλλοι ποικίλων πεποιθήσεων στο μεταξύ, διεξήγαγαν έντονο λεκτικό πόλεμο σε συγκεντρώσεις που λάμβαναν χώρα σε καφέ στην κάτω ανατολική πλευρά και στα σαλόνια του φωτισμένου Greenwich Village. Ο Konrod Bercovici στην αυτοβιογραφία του, "It's the Gypsy in me" περιγράφει μια σκηνή σε ένα καφέ:

---

⁵ Από την εισαγωγή του βιβλίου "Recollections from the Modern School Ferrer Colony" του Victor Sacharoff

"... οι πολιτικές διαμάχες μαινόταν από τραπέζι σε τραπέζι. Σε ένα τραπέζι, οι Μαρξιστές υποστηρίζουν την οργάνωση, την πειθαρχία και τη δικτατορία του προλεταριάτου. Στο διπλανό τραπέζι οι φιλοσοφικοί αναρχικοί ανταπαντούσαν λέγοντας πως ο κόσμος δεν θα είναι περισσότερο ευτυχής υπό το καθεστώς του σοσιαλισμού απ' ό,τι υπό το καθεστώς του καπιταλισμού, και ότι ένας αστυνομικός με σοσιαλιστικό σήμα δεν είναι λιγότερο αστυνομικός από έναν με καπιταλιστικό σήμα. Οι αναρχικοί φώναζαν πως οι μαρξιστές ήθελαν εξουσία και όχι την ευτυχία της ανθρωπότητας. "

«Οι σοσιαλιστές σαρκαστικά αποκαλούσαν τους αναρχικούς ανόητους ουτοπιστές.»

«Οι φιλοσοφικοί αναρχικοί, οι Κροποτκινιστές ... δεν υποστήριζαν τη ρίψη βομβών. Πίστευαν ότι οι άνθρωποι θα μπορούσαν να εκπαιδευτούν σε βαθμό που θα καθιστούσε κάθε μορφή περιορισμού περιττή. Για να επιτευχθεί αυτό, αυτοί οι αναρχικοί δημοσίευαν την καλύτερη λογοτεχνία, μετέφρασαν τα καλύτερα βιβλία σε μια ντουζίνα γλώσσες, και οργάνωσαν ερασιτεχνικές θεατρικές παραστάσεις, συναυλίες, διαλέξεις ... Οι αναρχικοί του East Broadway πίστευαν στην ουσιαστική καλοσύνη του ανθρώπου ... "

Ο Σύνδεσμος Ferrer ήταν το κέντρο για την εξερεύνηση των θεμάτων αυτών. Ιδρύθηκε στη μνήμη και πήρε το όνομά του από τον Ισπανό εκπαιδευτικό, Francisco Ferrer, ο οποίος σκοτώθηκε στην Ισπανία το 1909. Ο Ferrer είχε αφιερώσει τη ζωή του για την εδραίωση των αντιθρησκευτικών ελευθεριακών σχολείων στην Ισπανία. Πρωταρχικό μέλημα του ήταν να ελευθερώσει τα σχολεία από το δόγμα της Καθολικής Εκκλησίας. Ως αναρχικός πίστευε στην ιδέα ότι η εκπαίδευση θα μπορούσε τελικά να σώσει την ανθρωπότητα. Οι αναρχικοί του Lower East Side, καθώς και σε άλλα μέρη της χώρας και της Ευρώπης, ήταν θαυμαστές του. Όταν ο Ferrer κατηγορήθηκε ψευδώς για συνωμοσία και εκτελέστηκε, ένας μάρτυρας στην υπόθεση του αναρχισμού και της εκπαίδευσης, η οργή για την αδικία της εκτέλεσης οδήγησε στην ίδρυση του Συλλόγου Ferrer στη Νέα Υόρκη.

Οι δραστηριότητες στα κεντρικά γραφεία του Συνδέσμου αντανακλούσαν την αναρχική πίστη στη βασική καλοσύνη των ανθρώπων. Διάχυτη στο Κέντρο Ferrer ήταν η πεποίθηση ότι, εάν παρέχεται το κατάλληλο περιβάλλον για ανατροφή και την εκπαίδευση του, το άτομο θα είναι ελεύθερο να αναπτύξει τόσο προηγμένη ωριμότητα και αυτοδυναμία που δεν θα υπήρχε καμία ανάγκη για τους περιορισμούς της κυβέρνησης. Λόγω της βασικής αρχής των αναρχικών για το

σεβασμό στη διαφορετικότητα των απόψεων, το Κέντρο κράτησε τις πόρτες του ανοιχτές σε άτομα όλων των πολιτικών πεποιθήσεων και δέχτηκε τη λεκτική διαμάχη ως το φυσικό και αναμενόμενο αποτέλεσμα αυτής της ποικιλομορφίας.

Όπως ακριβώς τα λόγια του Ντίκενς, "η καλύτερη εποχή, ήταν η χειρότερη εποχή ... ήταν η εποχή του Φωτός, ήταν η εποχή του Σκότους ... " σίγουρα ήταν μια περίοδος της δραστηριότητας, της σκέψης, των τολμηρών ιδεών, της αλλαγής, της μη συμμόρφωσης. Ωστόσο, ο ενθουσιασμός αυτής της ζωτικότητας υπήρχε παράλληλα με την πιο απελπιστική φτώχεια, τη δυστυχία και την απογοήτευση για τους εργάτες των πόλεων και των μεταναστών, τις απάνθρωπες συνθήκες εργασίας, τις σκοτεινές, γεμάτες αρουραίους-μολυσμένες φτωχογειτονιές. Ήταν η εποχή του σκλαβοπάζαρου.

Ήταν στο πλαίσιο αυτών των ομόκεντρων κύκλων της ανθρωπιστικής και πολιτικής προσπάθειας που το συνδικαλιστικό κίνημα κερδίζει έδαφος.

Και ήταν, επίσης, σε αυτή τη σκηνή της αυξημένης προσπάθειας η εμφάνιση της ανάγκης για την παροχή ενός περισσότερο ανθρωπιστικού είδους εκπαίδευσης στα παιδιά. Στο κέντρο όλων αυτών ο Σύνδεσμος Ferrer ήταν ένα καταφύγιο για τους μεταρρυθμιστές, ένας τόπος συνάντησης για το σχεδιασμό, για την κοινωνικοποίηση, για την ενοποίηση των ιδεών. Ήταν φυσικό επόμενο τα μέλη του Συλλόγου να θελήσουν να ξεκινήσουν ένα σχολείο, έτσι ώστε τα δικά τους παιδιά να μπορούσαν να καρπωθούν από τα οφέλη της εκπαίδευσης που θα τους βοηθούσε να αναπτύξουν τη σκέψη τους, να εξελιχθούν σε δημιουργικά άτομα που θα έχουν τα εφόδια για να συμμετάσχουν στην απελευθέρωση του ανθρώπου.

Έτσι, το Σύγχρονο Σχολείο - λαμβάνοντας το ίδιο όνομα με τα σχολεία Ferrer στην Ισπανία (Escuela Moderna) - άνοιξε τις πόρτες του τον Οκτώβριο του 1911. Τα λιγοστά παιδιά που φοιτούσαν συναντήθηκαν σε διάφορες αίθουσες του Κέντρου. Επειδή το κτίριο ήταν ακατάλληλο για παιδιά καθώς δεν διέθετε εξωτερικές εγκαταστάσεις για το παιχνίδι, κινήθηκε το επόμενο έτος σε ένα σπίτι ενός τμήματος του Χάρλεμ στο οποίο κατοικούσαν κατά κύριο λόγο μετανάστες και ήταν σε κοντινή απόσταση με τα πόδια από το Central Park. Έως τα μέσα του 1914 το σχολείο μετρούσε τριάντα μαθητές, παιδιά οικογενειών της εργατικής και της μεσαίας τάξης. Τόση επιτυχία γνώρισε τότε που λέγεται ότι πολλοί από εκείνους που αιτήθηκαν δεν έγιναν δεκτοί εξαιτίας του περιορισμού του χώρου. Οι εκπαιδευτικοί και οι διευθυντές του σχολείου σε αυτές τις πρώτες ημέρες έρχονταν και έφευγαν, και αν και τα γενικά ιδεώδη του σχολείου ήταν σαφή, η παιδαγωγική φιλοσοφία και το πρόγραμμα σπουδών δεν ήταν καλά καθορισμένη και ήταν

κάπως άμορφα. Το γεγονός ότι δεν ήταν ένα πλούσιο σχολείο και οι μισθοί των δασκάλων ήταν πενιχροί, πιθανόν να είχε να κάνει με τη συνεχή ροή του προσωπικού.

Οι ηγέτες του κινήματος Ferrer κατά κύριο λόγο δεν ήταν εκπαιδευτικοί. Ο Will Durant ήταν ο επικεφαλής του σχολείου. Ο Joseph J. Cohen, ένα από τα κατευθυντήρια πνεύματα των αρχών του κινήματος του Σύγχρονου Σχολείου, παραδέχτηκε σε ένα άρθρο με τίτλο, «Οι δυσκολίες του Σύγχρονου Σχολείου» ότι ήταν σχεδόν αδύνατο για "ερασιτέχνες" να συμφωνήσουν σχετικά με την εκπαιδευτική πολιτική, αν και παραδέχτηκε πως υπήρξε συναίνεση «σχετικά με την βασική αρχή ότι η εκπαίδευση νοείται ως εξωτερίκευση και ανάπτυξη των κρυμμένων δυνατοτήτων του παιδιού, αντί της επιβολής της γνώσης στο παιδί, όπως γίνεται στα δημόσια σχολεία σήμερα.»

Εν μέρει εξαιτίας της αύξησης των πολιτικών δραστηριοτήτων, την ένταση στην πόλη και την ίδια τη φύση της αστικής ζωής - κυκλοφοριακή συμφόρηση, την κυκλοφορία, το θόρυβο - οι ηγέτες του Συνδέσμου πρότειναν τη μετακίνηση του σχολείου προς την εξοχή. Η κίνηση αυτή δεν συμφωνήθηκε χωρίς σημαντικές αντιπαραθέσεις. Υπήρχαν εκείνοι που είδαν την κίνηση ως μια απόδραση από τις ευθύνες της κοινωνικής αλλαγής. Επαναστατικά κινήματα καλύτερα ασκούνται σε ένα ενδιαφέρον, συναρπαστικό, αστικό περιβάλλον, υποστήριζαν. Άλλοι θεώρησαν ότι ένα εκπαιδευτικό πείραμα που λαμβάνει υπ' όψιν τα συμφέροντα των παιδιών θα είναι πιο επιτυχημένο σε ένα πιο ήσυχο, πιο καθαρό, αγροτικό περιβάλλον. Η τελευταία ομάδα επικράτησε και η κίνηση έγινε.

Επικεφαλής της ομάδας αυτής ήταν ο Harry Kelly, ο οποίος είχε πιέσει για την απομάκρυνση από την πόλη, διαπραγματεύτηκε την αγορά 140 στρεμμάτων αγροτικής γης σε απόσταση 30 μιλίων από τη Νέα Υόρκη, κοντά στο Stelton, New Jersey, όπου εκεί είχε σχεδιαστεί το σχολείο να γίνει το κέντρο μιας κοινότητας. Το σχέδιο ήταν να υποδιαιρεθεί η γη σε οικοπέδα στρεμμάτων που το καθένα θα πωλείται σε κάθε οικογένεια για \$ 150, επιτρέποντας ένα μικρό περιθώριο κέρδους που θα πήγαινε υπέρ της συντήρησης του σχολείου. Κάποια κομμάτια γης θα παρέμεναν ελεύθερα για τη δημιουργία δρόμων. Το μοναδικό κτίριο εκεί, μια παλιά αγροικία, θα γινόταν το σχολικό κτίριο και δίπλα σε αυτό θα κατασκευαζόταν ένας κοιτώνας για τους οικότροφους μαθητές. Μόνο ένα μίλι μακριά από το σιδηροδρομικό σταθμό της Πενσυλβανία στο Stelton, η περιοχή θα ήταν σε κοντινή απόσταση για όσους εργάζονταν στην πόλη, πολλοί από τους οποίους ήταν Εβραίοι της Ανατολικής Ευρώπης που ειδικεύονταν στην κλωστοϋφαντουργία..

Το πρωί της 16 του Μάη, 1915, μια ζοφερή, βροχερή μέρα της άνοιξης, οι τριάντα δύο μαθητές του Σύγχρονου Σχολείου Ferrer μεταφέρθηκαν με τρένο στη νέα κοινότητα στο Stelton. Μαζί τους ήταν αρκετές εκατοντάδες ενήλικες, οι οποίοι υποστήριζαν το εγχείρημα. Μέσα από τη μελαγχολική βροχή περπάτησαν από το σταθμό στην παλιά αγροικία. Ο κοιτώνας ήταν ελλειπής, και εκείνοι που ήταν ήδη εκεί υπεύθυνοι για την προετοιμασία εξακολουθούσαν να καθαρίζουν έξω τα συντρίμμια ενός μέρους του αγροκτήματος που είχε πέσει το προηγούμενο βράδυ. Ωστόσο, παρά τις δυσκολίες αυτές τα παιδιά ήταν πρόθυμα και πνευματώδη. Μια σύντομη τελετή, συμπεριλαμβανομένης της φύτευσης των δύο θάμνων με πασχαλιές και ορισμένες επίσημες ομιλίες σηματοδότησαν την περίσταση.

Το πρώτο καλοκαίρι ήταν πολυάσχολο. Ένα σύστημα νερού έπρεπε να εγκατασταθεί, ο κοιτώνας έπρεπε να τελειώσει και δεν υπήρχαν χρήματα. Όταν ήρθε ο χειμώνας οι "άποικοι" δεν ήταν έτοιμοι γι' αυτό. Αυτοί ήταν οι άνθρωποι της πόλης, δεν ήταν εξοικειωμένοι με τρόπους επιβίωσης σε μια αγροτική περιοχή. Τα προβλήματα του πρώτου χειμώνα με λίγη θερμότητα, ένα αναξιόπιστο δίκτυο ύδρευσης, ήταν τέτοια που μόνο μια χούφτα ατόμων παρέμεινε μέχρι την άνοιξη. Αλλά το επόμενο καλοκαίρι έφερε ελπίδα. Η αποικία είχε σωθεί στην πρώτη κρίσιμη δοκιμασία. Το σχολείο είχε τις ρίζες του αρκετά καλά για να μπορέσει να είναι η καρδιά και το κέντρο της κοινότητας που επρόκειτο να διαρκέσει σχεδόν τέσσερις δεκαετίες, αρκετά ισχυρή για να ξεπεράσει δύο παγκόσμιους πολέμους και τη Μεγάλη Ύφεση.

Η έλλειψη μιας κοινής φιλοσοφίας για την εκπαίδευση από την ίδρυση του σχολείου μεταφέρθηκε στις πρώτες ημέρες στο Νιου Τζέρσεϊ. Και πάλι, υπήρχε μεγάλη εναλλαγή εκπαιδευτικών και διευθυντών, λίγοι εκ των οποίων αποδείχθηκαν επαγγελματικά ικανοί σε θέματα εκπαιδευτικής ηγεσίας για κάποιο χρονικό διάστημα, αλλά όλοι διαπνέονταν από τις γενικές ιδέες που αφορούν την ελευθερία στην εκπαίδευση. Υπήρχαν εκείνοι που πήραν στα σοβαρά τις δηλώσεις του Francisco Ferrer, που είχε γράψει συνοψίζοντας τις αρχές του: «Η συνολική αξία της εκπαίδευσης συνίσταται στο σεβασμό για τις φυσικές, διανοητικές και ηθικές ικανότητες του παιδιού. Όπως και στην επιστήμη, η μόνη πιθανή απόδειξη είναι η επίδειξη από τα γεγονότα. Η εκπαίδευση δεν είναι αντάξια του ονόματός της, εκτός αν πρέπει να αφαιρεθεί από όλο το δογματισμό ... "Αλλά αυτές οι ιδέες έπρεπε να τροποποιηθούν και να ερμηνευτούν διαφορετικά για τους νέους της Αμερικής, καθώς τα σχολεία του Ferrer αρχικά απευθύνονταν σε Ισπανούς ενήλικες, τονίζοντας τη μάχη του εναντίον της Καθολικής κατήχησης. Ελευθερία

στην εκπαίδευση ως κατευθυντήρια αρχή είναι μια αξιέπαινη γενίκευση, αλλά δεν είναι επαρκής καθοδήγηση και είναι υπερβολικά αόριστη για να είναι χρήσιμη για την ερασιτεχνική ανάληψη συντονισμού σε ένα πειραματικό, προοδευτικό σχολείο. Μια τέτοια γενικότητα μπορεί να ερμηνευθεί με πάρα πολλούς τρόπους για να μπορεί να αποτελέσει μια λειτουργική εκπαιδευτική φιλοσοφία.

Αυτή η σύγχυση παρέμεινε για ένα χρόνο μετά τη μετακίνηση του σχολείου στην εξοχή. Ωστόσο, αποτελούσε ένα σταθερό κίνημα. Αν και δεν υπήρξε ποτέ μια στιγμή κατά τη διάρκεια της ιστορίας του σχολείου που να ήταν απαλλαγμένο από κάθε διαμάχη, η εγκαθίδρυση του σχολείου στο κλίμα της εξοχής, όπου τα φυσικά στοιχεία της βροχής, του ήλιου, του κρύου και της λάσπης αντικαθιστούν την αιθάλη και το θόρυβο, φάνηκε να ενθαρρύνει μια πιο βαθιά αναζήτηση για τη βασική έννοια της ελευθεριακής εκπαίδευσης. Υπήρξε πιο προσεκτική διερεύνηση όχι μόνο από τα άκρα του κινήματος, αλλά και της μεθοδολογίας του. Το Σύγχρονο Σχολείο Ferrer του Stelton έγινε κάτι περισσότερο από μια απλή επέκταση του Συνδέσμου Ferrer και των αρχικών πολιτικών του πεποιθήσεων. Το σχολείο έγινε το κέντρο μιας κοινότητας. Ο κοινότητα Ferrer υποστήριζε το σχολείο και το σχολείο υποστήριζε την κοινότητα.

Οι διαφωνίες εκείνες τις μέρες σχετικά με εκπαιδευτικές τεχνικές και συνήθειες, το ρόλο του δασκάλου, τον τόπο και το χρόνο για τους ακαδημαϊκούς, των μεθόδων πειθαρχίας και ούτω καθεξής, συζητήθηκαν διεξοδικά και συχνά η διαμάχη θερμαινόταν. Ωστόσο, φαίνεται ότι τα νήματα της αναρχικής φιλοσοφίας που υφασμένα στην απαρχή της ίδρυσης του σχολείου και της κοινότητας έσωσαν το σχολείο κάθε φορά που έριδες ήταν στα πρόθυρα να ανατρέψουν τη δομή αυτή. Η βασική πίστη των αναρχικών στην καλοσύνη και την τελειότητα του ανθρώπου, η πίστη και ο σεβασμός της διαφορετικότητας των ιδεών και η γνήσια ζεστασιά και φιλικότητα ήταν πάντα σε θέση να ξανασυνδέσουν τα διαλυμένα κομμάτια. Ο αναρχισμός στο Stelton ήταν περισσότερο μια στάση και ένα σύνολο αξιών από έναν πολιτικό –ισμο.. Η αναρχική ανησυχία για την αξιοπρέπεια του ατόμου ήταν σε έντονη αντίθεση με τις έντονες πεποιθήσεις των κομμουνιστών της εποχής εκείνης που ήταν κατά κύριο λόγο σύμφωνοι με ένα κοινωνικό σύστημα, μια αγάπη για τις «μάζες», αλλά λίγο σεβασμό για τα άτομα που περιελάμβαναν οι μάζες.

Από το 1915 έως το '30, όπου τα προοδευτικά σχολεία είχαν εξαπλωθεί και σε άλλα μέρη των Ηνωμένων Πολιτειών και θεωρήθηκε από πολλούς ως μια νέα ελπίδα για τη μεταρρύθμιση της εκπαίδευσης, το Σύγχρονο Σχολείο παρέμεινε στο παρασκήνιο. Αυτό ήταν ίσως λόγω της γεωγραφικής του θέσης, καθώς και της

κοινωνική απομόνωση του. Περισσότερο ημερήσιο σχολείο για τα παιδιά της μεσαίας αστικής τάξης ελίτ, ήταν ένα οικοτροφείο, καθώς και ένα σχολείο για τις οικογένειες που ζουν στην αποικία. Βρίσκονταν εκεί απόγονοι και από την εργατική και από την μεσαία αστική ελίτ . Το γεγονός ότι το σχολείο ήταν άρρηκτα συνδεδεμένο με ένα είδος πειράματος στη διαβίωση της κοινότητας - μια σημαντική πτυχή της βιώσιμης αντικουλτούρας - χρησίμευσε επίσης για να ξεχωρίζει από το αστικό προοδευτικό σχολείο του τότε. Επίσης, δεν ήταν ένα εκπαιδευτικό πείραμα που πυροδοτήθηκε από επαγγελματίες που συμμετείχαν από καιρό σε καιρό.

Μια ερμηνεία των ιδεών του Frederic Fröbel αντανakλάται στην εκπαιδευτική φιλοσοφία του Αλέξη και της Ελισάβετ Fern που ήρθαν για πρώτη φορά στο Σύγχρονο Σχολείο το 1920. η φιλοσοφία του John Dewey είχε καθρεφτιστεί σε πολλά προγράμματα στο σχολείο και υιοθετήθηκε από ορισμένα. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '20 το σχολείο φιλοξένησε μια σταθερή ροή των επισκεπτών που ερευνούσαν το εκπαιδευτικό πείραμα στο Stelton. Ωστόσο, εκπαιδευτικοί και γονείς που σχετίζονταν με το σχολείο δεν ανέφεραν το ίδρυμα ως «προοδευτικό», αλλά ως «ελευθεριακό».

Ίσως αυτό χρησίμευσε για να τονίσει την επιθυμία τους να παραμείνουν ανεξάρτητοι και να είναι αμέτοχοι στα επικρατούντα ρεύματα της φιλελεύθερης εκπαίδευσης.

Δεν παύει να ισχύει, πως υπάρχουν πολύ βασικές ιδέες που είναι κοινές στην εκπαιδευτική ιδεολογία που βάζει το παιδί και τις ανάγκες του στο κέντρο του προγράμματος, που επιτρέπει την μοναδικότητα του κάθε παιδιού, που δίνει αξία στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας του παιδιού, τις ικανότητες του στην επίλυση προβλημάτων, την επινοητικότητα του και την αυτοεκτίμηση του. Σε αντίθεση με την ιδέα ότι η εκπαίδευση είναι απλά ένας σωρός γνώσης που πρέπει να περάσει από τη μια γενιά στην άλλη. Ο ορισμός ως «ανοιχτή», «ελευθεριακή», ή «προοδευτική» δεν αναιρεί τον κοινό παρονομαστή. Οι πηγές αυτών των ιδεών αποκαλύφθηκαν κατά τη διάρκεια των τελευταίων 200 ετών και εκφράζονται από τους Rousseau, Τολστόι, Fröbel, Dewey κ.α. Η εμφάνιση τους ανθίζει τώρα στην Αγγλία και, σε περιορισμένο βαθμό, στις Ηνωμένες Πολιτείες. Το σχολείο Stelton είχε μια σημαντική, αν όχι τη μεγαλύτερη, συμβολή στην ερμηνεία και την εφαρμογή αυτών των εκπαιδευτικών εννοιών. Το Σύγχρονο Σχολείο ήταν κατά κάποιο τρόπο σαν ένα βότσαλο που ρίχνεται σε μια λίμνη - οι κυματισμοί από το οποίο εκτείνονται και επαναλαμβάνονται σε όλη την επιφάνεια του νερού πολύ καιρό μετά, αφού το βότσαλο έχει βυθιστεί κάτω από την επιφάνεια

Μοντέρνα σχολεία που άνοιξαν στην Αμερική

Mademoiselle Meunier⁶

Ανάμεσα στους μαθητές μου βρισκόταν μια κυρία ονόματι Meunier, μια ευκατάστατη ηλικιωμένη κυρία χωρίς οικογενειακές δεσμεύσεις, που αγαπούσε τα ταξίδια και είχε μελετήσει την ισπανική γλώσσα με σκοπό να επισκεφτεί τη χώρα μου. Ήταν ένθερμη υποστηρίκτρια της Καθολικής Πίστεως και σχολαστική θεματοφύλακας των κανόνων της εκκλησίας της. Για αυτήν, θρησκεία και ηθική ήταν ένα και το αυτό, και η θρησκευτική απιστία – ή « ασέβεια», όπως λένε οι πιστοί- ήταν σημάδι ανηθικότητας και εγκληματικότητας.

Απεχθανόταν τους επαναστάτες, και έτρεφε μια παρορμητική και αδιάκριτη απέχθεια για οποιαδήποτε επίδειξη λαϊκής άγνοιας. Αυτό λόγω, όχι μόνο της ανατροφής της και της κοινωνικής της θέσης, αλλά και ενός περιστατικού κατά τη διάρκεια της Κομμούνας οπότε και είχε προσβληθεί από παιδιά του Παρισιού καθώς πήγαινε στην εκκλησία με τη μητέρα της. Ευγενική και συμπαθητική, χωρίς σεβασμό στους προγόνους, χωρίς προτιμήσεις στα αξεσουάρ, χωρίς σεβασμό στις συνέπειες, εξέφραζε πάντα χωρίς επιφύλαξη τις δογματικές της πεποιθήσεις, και είχα πολλές ευκαιρίες να τη διαφωτίσω σχετικά με την ανακρίβεια των απόψεων της.

Στις πολλές μας συζητήσεις απέφευγα να πάρω μια οριστική, σαφή και συγκεκριμένη θέση, ώστε να μη με κατατάξει ως θιασώτη μιας συγκεκριμένης

---

⁶ *The origins and the ideals of the modern school*, Francisco Ferrer, μτφ. Joseph McCabe, The knickerbocker press, New York, 1913, σελ. 9

πεποιθήσης αλλά ως έναν προσεκτικό κρίνοντας με τον οποίο ήταν ευχάριστο να συζητάς σε συγκριτική βάση. Σχημάτισε μια τόσο κολακευτική άποψη για το άτομο μου και ήταν τόσο μοναχική, που αμέσως μου έδειξε απόλυτη εμπιστοσύνη και φιλία και με προσκάλεσε να της συντροφέψω στα ταξίδια της. Δέχτηκα την προσφορά της και ταξιδέψαμε μαζί σε διάφορες χώρες. Η καθοδήγηση μου και οι αέναες συζητήσεις μας την ανάγκασαν να αναγνωρίσει το σφάλμα στη σκέψη πως κάθε άπιστος ήταν διεστραμμένος και κάθε αθεϊστής ένας κτηνώδης εγκληματίας, από τη στιγμή που εγώ, ένας βαθιά πεπεισμένος αθεϊστής, φανέρωνα συμπτώματα πολύ διαφορετικά από αυτά που η θρησκευτική της προκατάληψη της υπαγόρευε.

Πίστευε, πάντως, πως η συμπεριφορά μου ήταν εξαιρετική και μου υπενθύμισε πως η εξαίρεση επιβεβαιώνει τον κανόνα. Στο τέλος, η επιμονή και η λογική των επιχειρημάτων μου την ανάγκασαν να υποχωρήσει μπροστά στην απόδειξη και, όταν η προκατάληψη της εξαλείφτηκε, πείστηκε πως μια ορθολογική και επιστημονική εκπαίδευση θα προστάτευε τα παιδιά από λάθη, θα ενέπνεε στον ανθρώπους αγάπη για την καλή συμπεριφορά, και θα αναδιοργάνωνε την κοινωνία σε συμφωνία με τις απαιτήσεις της δικαιοσύνης. Ήταν βαθύτατα εντυπωσιασμένη με τη σκέψη πως θα ήταν στο ίδιο επίπεδο με τα παιδιά που την είχαν προσβάλει εάν στην ίδια παιδική ηλικία είχε ανατραφεί στις ίδιες συνθήκες με αυτά. Όταν παραιτήθηκε από την πεποίθηση της στις έμφυτες ιδέες, την κατέλαβε διακαώς ο εξής προβληματισμός: Εάν ένα παιδί είχε μορφωθεί χωρίς να ακούσει τίποτα σχετικό με τη θρησκεία, ποιο ιδεώδες θεότητας θα διαμόρφωνε μόλις θα έφτανε στην ηλικία της λογικής?

Έπειτα από λίγο, ένιωθα πως σπαταλάμε το χρόνο μας σα να μην ήμασταν έτοιμοι να περάσουμε από τα λόγια στις πράξεις. Το να είσαι κάτοχος ενός σημαντικού προνομίου λόγω μιας ελαττωματικά οργανωμένης κοινωνίας και εξαιτίας του τυχαίου γεγονότος της γέννησης σου, το να συλλαμβάνεις ιδέες αναμόρφωσης, και να παραμένεις αδρανής ή αδιάφορος μέσα σε μια ζωή απολαύσεων, επέφερε για μένα την ίδια ευθύνη με αυτήν που έχει ένας άνθρωπος που αρνείται να προσφέρει μια βοήθεια που θα μπορούσε να σώσει έναν άλλον άνθρωπο από τον κίνδυνο. Επομένως, μια ημέρα είπα στην κυρία Meunier :

« Κυρία, έχουμε φτάσει σε ένα σημείο όπου είναι απαραίτητο να επανεξετάσουμε τη θέση μας. Ο κόσμος απαιτεί από εμάς τη βοήθεια μας και ειλικρινά δε μπορούμε να την αρνηθούμε. Νιώθω ότι από το να εξαντλήσουμε ολοκληρωτικά τις πηγές των ανέσεων και των απολαύσεων που διαμορφώνουν ένα μέρος της γενικής κληρονομιάς μας, και που θα ήταν ικανά να καθιερώσουν μια χρήσιμη παράδοση, είναι σα να διαπράττουμε μια απάτη. Και δε θα συναντούσε την επιδοκιμασία ούτε ενός πιστού ούτε ενός άπιστου. Θα πρέπει να σας προειδοποιήσω , για αυτούς τους λόγους, πως δεν μπορείτε πλέον να βασίζεστε από εδώ και μπρος στη συντροφιά μου για τα ταξίδια σας. Χρωστώ τον εαυτό μου στις ιδέες μου και στην ανθρωπότητα, και θεωρώ ότι οφείλετε να έχετε τα ίδια συναισθήματα τώρα που ανταλλάξατε την προηγούμενη πίστη σας με τις αρχές του ορθολογισμού.»

Εξεπλάγην , αλλά αναγνώρισε το δίκαιο της απόφασης μου, και , χωρίς άλλο κίνητρο πέρα από την ευγενική της φύση και τα λεπτά της συναισθήματα μου έδωσε τους χρηματικούς πόρους που ήταν απαραίτητοι για την ίδρυση ενός ιδρύματος για την έρευνα της ορθολογικής εκπαίδευσης. Το Μοντέρνο Σχολείο , που υπήρχε ήδη μέσα στο μυαλό μου, διασφαλίστηκε πως θα πραγματωθεί μέσα από αυτήν τη γενναιόδωρη πράξη.

Όλες οι κακοήθεις απόψεις που είχαν ακουστεί σχετικά με αυτό το ζήτημα- για παράδειγμα ότι έπρεπε να υποβληθώ σε μια δικαστική ανάκριση- ήταν εντελώς συκοφαντικές. Ειπώθηκε ακόμη πως χρησιμοποίησα την πειθώ μου στην Κυρία Meunier για προσωπικό μου όφελος. Αυτή η άποψη, που είναι τόσο προσβλητική για μένα όσο και για τη μνήμη αυτής της άξιας και εξαιρετικής κυρίας, είναι απολύτως λαθεμένη. Δε χρειάζεται να δικαιολογήσω τον εαυτό μου. Αφήνω την υπεράσπιση μου στις πράξεις μου, στη ζωή μου και στην αμερόληπτη κρίση των συγχρόνων μου. Αλλά η κυρία Meunier δικαιούται το σεβασμό όλων των ανθρώπων με δίκαια αισθήματα, όλων όσων έχουν απελευθερωθεί από το δεσποτισμό του σεχταρισμού και του δόγματος, που έχουν σπάσει κάθε σύνδεση με το λάθος, που δεν παραδίδουν το φως της λογικής στο σκοτάδι της πίστης, ούτε την αξιοπρέπεια της ελευθερίας με το ζυγό της υπακοής.

Αυτή πίστευε με ειλικρινή πίστη. Είχε διδαχτεί ότι ανάμεσα στο Δημιουργό και το δημιούργημα υπάρχει μια ιεραρχία από διαμεσολαβητές στους οποίους πρέπει να υπακούμε, και πως κάποιος πρέπει να υποκλίνεται σε μια σειρά από μυστήρια που εμπεριέχονται σε δόγματα τα οποία επιβάλλονται από μια ανθρωπίνως εδραιωμένη Εκκλησία. Μέσα σε αυτήν την πίστη παρέμενε απολύτως ήρεμη. Τα σχόλια που έκανα και οι συμβουλές που της προσέφερα δεν ήταν αυθόρμητοι σχολιασμοί για τα πιστεύω της αλλά φυσική απόκριση στις προσπάθειες της να με προσηλυτίσει. Και από τη δική της ανάγκη για λογική, η δική της ασθενής λογική κατέρρευσε κάτω από τη δύναμη των επιχειρημάτων μου, αντί αυτή να με πείσει να τοποθετήσω την πίστη πάνω από τη λογική. Δε θα μπορούσε να με θεωρήσει ένα πονηρό πνεύμα που τη βάζει σε πειρασμό, εφ' όσων ήταν πάντα αυτή που επιτίθεται στις γνώμες μου. Και στο τέλος νικήθηκε από την πάλη ανάμεσα στην πίστη της και τη λογική της, η οποία αφυπνίστηκε από την αδιακρισία της να προσβάλλει την πίστη κάποιου που αντιπαρατέθηκε τα πιστεύω της.

Τώρα έσπευδε άδοξα να αθώσει όλα τα παιδιά των Κομμουνιστών , ως φτωχά και αμόρφωτα κακόμοιρα πλάσματα, το αποτέλεσμα των εγκλημάτων, διαταραχτείς της κοινωνικής τάξης, σε βάρος της αδικίας που μέσα σε όλη αυτή την ντροπή επιτρέπει σε άλλους εξίσου διαταραχτές της κοινωνικής τάξης, να ζουν αντιπαραγωγικές ζωές, να απολαμβάνουν μεγάλο πλούτο, να εκμεταλλεύονται την άγνοια και τη μιζέρια και να πιστεύουν πως θα συνεχίσουν στην αιωνιότητα να απολαμβάνουν αυτές τις χαρές εφόσον παραβρίσκονται στις τελετές της Εκκλησίας και κάνουν φιλανθρωπικά έργα. Η ιδέα μιας ανταμοιβής της εύκολης αρετής και της τιμωρίας μιας αναπόφευκτης αμαρτίας ταρακούνησε τη συνείδηση της και μετάλλαξε τα θρησκευτικά της συναισθήματα, και ψάχνοντας τρόπο να διαρρήξει αυτήν την αταβιστική αλυσίδα η οποία τόσο εμποδίζει κάθε προσπάθεια

για αλλαγή, αποφάσισε να συνεισφέρει στη χρηματοδότηση ενός χρήσιμου έργου που θα εκπαίδευε τα παιδιά με έναν φυσικό τρόπο και μέσα σε συνθήκες που θα τους επιτρέπουν να χρησιμοποιήσουν όλους τους θησαυρούς της γνώσης που η ανθρωπότητα κατέκτησε με σκληρή δουλειά, μελέτη, παρατήρηση και τη μεθοδική διευθέτηση των γενικών συμπερασμάτων.

Έτσι, θεώρησε, με τη βοήθεια μιας εξαιρετικής νοημοσύνης που καλύπτεται από πέπλα μυστηρίου από το μυαλό του ανθρώπου, ή με τη γνώση που η ανθρωπότητα κέρδισε υποφέροντας, αντιφάσκοντας και αμφιβάλλοντας το μέλλον θα πραγματωθεί. Και βρήκε μια εσωτερική ευχαρίστηση και δικαιολόγηση της συνείδησης της στην ιδέα του να συνεισφέρει με την κάλυψη της περιουσίας της σε ένα έργο υπερβατικής σπουδαιότητας.

Βίβλος και σωματική τιμωρία

« Η τρέλα έχει φωλιάσει στην καρδιά του παιδιού, αλλά η βέργα θα τη διώξει»

Παροιμίες 22:15

« Μη διστάζετε να συνετίσετε το παιδί γιατί αν το χτυπήσετε με τη βέργα δεν πρόκειται να πεθάνει. Θα το χτυπήσετε με τη βέργα και θα γλυτώσετε την ψυχή του από την κόλαση.»

Παροιμίες 22:13,14

« Όταν κάποιος έχει ξεροκέφαλο και ατίθασο γιο ο οποίος δεν υπακούει στη φωνή της μητέρας του και ο οποίος, όταν τον τιμωρήσουν, δεν ακούει, τότε, ο πατέρας και η μητέρα του να τον πιάσουν, να τον φέρουν στην αυλόπορτα του σπιτιού του... και όλοι οι κάτοικοι της πόλης να τον πετροβολούν ώσπου να πεθάνει...»

Δευτερονόμιο 22:18

Ο Φάρσον σημειώνει⁷:

Η σημαντική διαφορά ανάμεσα στην Παλαιά και την Καινή Διαθήκη, στον τρόπο που ενθαρρύνεται ο άνθρωπος στην κακομεταχείριση των παιδιών, έκανε ένα κοριτσάκι να παρατηρήσει ότι ο Θεός πρέπει να έγραψε την Παλαιά Διαθήκη πριν γίνει Χριστιανός.

---

⁷ Φάρσον Ρ. (1980) *Για την Απελευθέρωση του Παιδιών*, μτφρ. Γ, Αλεξίου, Αθήνα: Γλάρος.

Αναρωτιόμαστε αν επιλέγουν διαφορετικά αποσπάσματα για να τηρούν κατά γράμμα οι σημερινοί μετριοπαθείς πιστοί.

Εσύ πιστεύεις στο Θεό?

*Σε κάθε χωριό υπάρχει ένας πυρσός , ο δάσκαλος.
Και ένας πυροσβεστήρας, ο κληρικός
Βίκτωρ Ουγκώ*

Υπάρχει μια στιγμή στη ζωή ενός παιδιού που αρχίζει και αναρωτιέται για το ποιόν αυτού του Θεού για τον οποίο γίνεται λόγος. Η περιέργεια αυτή μπορεί να ξεκίνησε από διαφορετικές αφετηρίες, από την εξαναγκασμένη εκκίνηση σε ένα θρησκευόμενο περιβάλλον που ζει με το γράμμα του θεϊκού νόμου, από την επαφή με τα ηθη και τα εθίμα της παραδοσης, από την υπόνοια της μεταφυσικής σε απαντήσεις για τις οποίες δεν έχει απάντηση ο μετριοπαθής πιστός ενήλικας, από το πέρασμα από μια ορθόδοξη χριστιανική εκκλησία (μιας και σε μια χώρα με θεσμική εκκλησία είναι απίθανο να συναντησει κανείς κάποιον άλλον ναο) από τη διδασκαλία του αθεϊσμού από ένα άθεο περιβάλλον (σπάνιο αλλά συμβαίνει) κλπ. Έπειτα το παιδί ρωτάει.

Εσύ πιστεύεις στο Θεό;

Ίσως στο δημόσιο σχολείο δε χρειάζεται να ρωτηθεί, γιατί σε ένα περιβάλλον όπου διδάσκεται το ορθόδοξο δόγμα ως η υπέρτατη αλήθεια, όπου πραγματοποιείται υποχρεωτική προσευχή και εκκλησιασμός και όπου η εικόνα του χριστού είναι κρεμασμένη πάνω από τον πίνακα, ο δάσκαλος είναι αυτονόητο πως πιστεύει.

Όλα τα μέλη της παιδαγωγικής ομάδας του Μικρού Δέντρου τη χρονιά που ξέσπασε η επιδημία «εσύ πιστεύεις στο Θεό» (ερώτηση που μας έκαναν επίμονα τα παιδιά μας, ηλικίας 3 - 6 ετών), ήταν άθεες. Για εμάς το στοίχημα δεν ήταν να κρύψουμε τον αθεισμό μας, αλλά να αποφύγουμε την διδασκαλία και την κατευθυντική μας παρέμβαση σε αυτό το μεγάλο μονοπάτι σκέψης που κάποια παιδιά είχαν μπει. Με μπούσουλα τις κοινές μας συμφωνίες στην κοινότητα δε δυσκολευτήκαμε να μπούμε σε αυτή την κουβέντα.

Για πάτημα είχαμε τις βάσεις του συλλογικού πλαισίου του μικρού Δέντρου. Η μάθηση γίνεται βιωματικά και όχι με διδασκαλία, παρεμβαίνουμε χωρίς να κατευθύνουμε τις σκέψεις ή τις πράξεις των παιδιών. Η ενήλικη ηθική να μην κινείται επεκτατικά πάνω στον πνευματικό κόσμο των παιδιών. Να μιλάμε καθαρά για και να διαχωρίζουμε το πλαίσιο της πραγματικότητας και του φανταστικού ή του συμβολικού.

Ο διαχωρισμός της πραγματικότητας από τη φαντασία για μας είναι απαραίτητος σε μια ηλικία όπου ο μικρός άνθρωπος αφομοιώνει τα ερεθίσματα γύρω του και αποκτά εμπειρίες και που εμείς οι ενήλικες που εμπιστεύεται έχουμε κυρίαρχο λόγο σε αυτή τη διαδικασία δίνοντας πληροφορίες και παρέχοντας στήριξη. Δε θα μπορούσαμε να αναλάβουμε την ευθύνη να πείσουμε ή να αφήσουμε ένα παιδί να πιστεύει πως μπορεί να πετάξει για παράδειγμα, όπως ο αγαπημένος του ήρωας στην τηλεόραση.

Απαντάμε ακριβώς σε αυτό που μας ρωτούν χωρίς να δίνουμε περισσότερες ή λιγότερες πληροφορίες από αυτές που μας ζητήθηκαν. Παρεμβαίνουμε όταν μας ζητηθεί και δεν κρύβουμε από τα παιδιά την πραγματικότητα. Αν δεν ξέρουμε κάτι μπορούμε να το ψάξουμε μαζί, η δασκάλα δεν είναι μια αυθεντία, δε μονοπωλεί τη γνώση.

Μπήκαμε λοιπόν στην κουβέντα πρώτα διακριτικά και χωρίς να διατυπώνουμε τη θέση μας με ερωτήσεις που θα βοηθούσαν το συνομιλητή μας να διευκρινίσει και να ξεκαθαρίσει μέσα του τι ακριβώς ρωτάει. Όταν συνέβαινε αυτό κάποια παιδιά, διευκρινίζοντας την ερώτηση με περισσότερα λόγια επέμεναν να πάρουν μια απάντηση για την προσωπική μας θέση. Πάλι επικαλεστήκαμε το παιδαγωγικό μας πλαίσιο όπου κάνουμε λόγο για την αυθεντικότητα του συνοδού. Η συνοδός να μπορεί να υπάρχει μέσα στο σχολείο ως η εαυτή της, με τις αξίες και τις θέσεις της.

Δεν έλειψαν στη συνέλευση οι φωνές που προβληματίστηκαν παραπάνω για τις απαντήσεις μας. Οι φωνές που έλεγαν ότι ο αθεισμός μας μπορεί να έχει αρνητική επίδραση στα παιδιά όχι γιατί δεν συμμερίζεται το ορθόδοξο χριστιανικό δόγμα αλλά γιατί δεν εμπεριέχει την πίστη σε κανέναν θεό, σε καμιά ανώτερη δύναμη. Αναρωτηθήκαμε λοιπόν, γιατί η δηλωση της αθείας μας να ασκεί μεγαλύτερη επίδραση στα παιδιά απο μια δηλωση πιστης, όταν μάλιστα ο αθεισμός δεν χρησιμοποιεί ούτε σύμβολα, ούτε τελετές. Γιατί μια δήλωση αθείας (όταν μάλιστα την κάνουμε μόνο εφ' όσον μας ζητηθεί) να ασκεί πιο έντονη επίδραση απο μία θρησκεία που βαφτίζει τα παιδιά σε μιά ηλικία που δεν έχουν καμία δυνατότητα επιλογής και που γεμίζει το κεφάλι τους με φανταστικές-

συμβολικές ιστορίες τις οποίες εκλαμβάνουν ως αληθινές; Γιατί ο χριστιανός ορθόδοξος όταν διακηρύσσει την πίστη του στον θεό θεωρείται λιγότερο κατευθυντικός απο έναν άθεο ο οποίος δηλώνει την απουσία της; Μήπως γιατί η θέση του αυτή είναι και η επικρατούσα;

Ο στόχος μας σαν παιδαγωγική ομάδα του μικρού δέντρου είναι να επιτρέψουμε στο αναπτυσσόμενο πλάσμα να βρει μόνο του τα μονοπάτια της σκέψης που θα το οδηγήσουν σε μιά ικανοποιητική απάντηση στα ερωτήματα του. Δεν είμαστε εδώ για να προσφέρουμε την απόλυτη αλήθεια αλλά για να συνοδεύσουμε το παιδί στο ταξίδι της αναζήτησης της, πάντα ούσες οι εαυτές μας.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Το κείμενο αυτό δεν φιλοδοξεί να καλύψει τα κενά της ιστορίας του F. Ferrer, αλλά να είναι ένας μικρός σταθμός στους λόγους που οδήγησαν στο να είναι ο F. Ferrer ένα κενό της ιστορίας τουλάχιστον στον ελλαδικό χώρο. Ανατρέχοντας σε εκδόσεις που έστω να αναφέρουν το όνομα του με αφετηρία είτε την παιδαγωγική του, είτε την πολιτική του δράση διαπιστώσαμε πως οι συγγραφείς και οι μεταφραστές δεν αφιέρωσαν παρά λίγες σελίδες στο όνομα αυτού και στις δράσεις του. Ακόμα μεγάλη σημασία έχουν και οι χρόνοι που εκδοθήκαν αυτά τα βιβλία και περιοδικά, για παράδειγμα στην δεκαετία του '70 και '80 που υπήρχε έντονη μεταφραστική δραστηριότητα με θέμα την σύγχρονη και ριζοσπαστική παιδαγωγική, όχι μόνο ο F. Ferrer αλλά και οι υπόλοιποι-ες παιδαγωγοί όπως ο Paul Robin, Louis Michel, ο Sebastian Faure και άλλοι-ες λείπουν περίτρανα από την επίσημη μνήμη. Μήπως φταίει γιατί όλοι-ες οι παραπάνω ήταν εμπλεκόμενοι-ες με τον αναρχικό και ελευθεριακό χώρο; Μήπως γιατί οι ιστορικοί ασχολούνται μόνο με τα κυρίαρχα κομμάτια της ιστορίας κι όχι με μειοψηφικά κινήματα; Έτσι κι αλλιώς ο αναρχισμός για τους κυρίαρχους κριτικούς στην καλύτερη και πιο κομψή διατύπωση είναι μια ουτοπική φιλοσοφία και στην χειρότερη ένα αντιδραστικό αποτυχημένο κίνημα. Άλλωστε δεν έχει και πολύ σημασία να ασχολείται κανείς με τους ηττημένους. Μια άλλη ανάγνωση όμως λέει - κι αυτή σίγουρα την προτιμάμε - πως η αποτυχία είναι για να μας φέρνει πιο κοντά στην πράξη, είναι η πρόταση για την εφαρμογή της ουτοπίας και να ερχόμαστε όλο και πιο κοντά στο απίθανο. Έτσι λοιπόν όταν οι επαναστάσεις δεν έχουν επιτυχία οπώς και το σύντομο καλοκαιρι της αναρχίας, δεν παρουσιάζει το ελαχιστο ενδιαφέρον να ερευνησει κανείς από που προήλθαν αυτές οι ιδέες, για ποιό λόγο είναι μειοψηφικές και πως επηρέασαν στην συνέχεια. Ακόμη επειδή ο αναρχισμός είναι δύσκολος στον ορισμό του και

δημιουργεί σύγχυση, πολλοί ιστορικοί και φιλόσοφοι τον υποτιμούν και τον παρερμηνεύουν.

Αν κι ο ίδιος ο Ferrer αρνιόταν πως ήταν αναρχικός και έλεγε πως "περισσότερο από επαναστάτης είμαι εξεγερμένος" ακόμη "Αν με αποκαλούν αναρχικό για την φράση μου 'ιδέες καταστροφής μέσα στο μυαλό', θα απαντήσω ότι στην σειρά των βιβλίων που εκδόθηκαν από το σύγχρονο σχολείο μπορείτε σίγουρα να βρείτε ιδέες καταστροφής μέσα στο μυαλό - δηλαδή ορθολογιστικές και επιστημονικές ιδέες που κατευθύνονται μόνο ενάντια στην προκατάληψη, είναι αυτό αναρχισμός; Αν, ναι δεν το ήξερα τότε είμαι αναρχικός στο βαθμό που ο αναρχισμός αποδέχεται τις απόψεις μου για την εκπαίδευση, την ειρήνη και τον έρωτα, και όχι γιατί εγώ αποδέχομαι τις μεθόδους του." Και τον αποδέχτηκαν. Ας έχουμε υπόψιν πως μιλάμε για μια εποχή γεμάτη από απόπειρες για δολοφονίες βασιλιάδων και βομβιστικών επιθέσεων σε όλη την ευρώπη μια εποχή ατομικής τρομοκρατίας, που επέφερε για πάντα αυτό το δίλημα της βίας στο αναρχικό κίνημα ανάμεσα σε κοινωνικούς και ατομιστές. Επίσης μετά το 1896 θεσπίστηκε ένας νόμος ενάντια στους αναρχικούς με αποτέλεσμα πολλοί αναρχικοί να καταδικαστούν σε θανατικές ποινές και ισόβιες φυλακίσεις. Μια από τις εκτελέσεις ήταν και αυτή του F. Ferrer το 1909. Πάντως ο Ferrer ήταν παθιασμένος ενάντια στο κράτος και τον θεό το ίδιο και η αναρχική φιλοσοφία. Το αναρχικό κίνημα, στο σύντομο καλοκαίρι της αναρχίας, τα σχολεία που δόμησε κατά την επανάσταση ήταν εμπνευσμένα από την παιδαγωγική φιλοσοφία του. Παρακάτω παραθέτουμε ένα απόσπασμα από το "Η ζωή στην επαναστατημένη Βαρκελώνη" του Manolo Gonzalez, που υπάρχει στην νουβέλα "Ο άνθρωπος που σκότωσε τον Ντουρούτι" του Πέντρο ντε Παζ. Εκδόσεις Δαίμων του τυπογραφείου.

(...) Ο πατέρας μου επέστρεψε στο μέτωπο. Η μητέρα μου πήγε στις αναρχικές πολιτοφυλακές που αποστολή τους ήταν να περιφρουρούν τα κτήρια που έπρεπε να κρατήσει η CNT-FAI προκειμένου να μην τεθεί η Βαρκελώνη υπό τον έλεγχο των στρατιωτικού και πολιτικού μηχανισμού των κομμουνιστών.

Εκείνο τον καιρό με φώναζαν "Palito"[σπίρτο] και μαζί με άλλα παιδιά μας φρόντιζαν σ'ένα κολεκτιβιστικό παιδικό σταθμό, οργανωμένο από οικογένειες που συμμετείχαν στην πολιτική κινητοποίηση. Ο παιδικός σταθμός είχε επανδρωθεί με πασιφιστές και πρώην καλόγριες που είχαν ασπασθεί τα ελευθεριακά ιδανικά. Τα αναρχικά παιδιά είχαμε μοιράσει μεταξύ μας τα καθήκοντα - όπως το μαγείρεμα, την καθαριότητα, τη διασκέδαση και την αυτοάμυνα- με χαοτική ανεπάρκεια. Όμως ήμασταν αυτοί που παίρναμε τις

αποφάσεις. Κάναμε εναλλαγή καθηκόντων σχεδόν καθημερινά. Οι σοσιαλιστές και οι κομμουνιστές προσπάθησαν να επιβάλλουν μια ιεραρχική οργάνωση με λιλιπούτειους κομισάριους και υποχρεωτικό χαιρετισμό. Πήγαν ακόμα να ανακοινώνουν τα γεύματα με σάλπισμα.

Όταν οι μικροί κομμουνιστές εμφανίστηκαν με ένα μεγάλο πορτραίτο του Στάλιν, τους γιουχάραμε και γελάσαμε μαζί τους: “Εμείς είμαστε ελεύθεροι, καθίκια”. Οι μικροί “κόκκινοι” αιφνιδιάστηκαν και πήγαν να παραπονεθούν στο κόμμα. Ήρθε τότε ένας ενήλικος. Άρχισε τις ρητορείες: “Για να κερδίσουμε τον πόλεμο χρειάζεται πειθαρχία και τάξη”. Εμείς τότε περάσαμε στην άμεση δράση. Για αρχή κάναμε “απεργία”. Παντού υπήρχαν βρώμικα πιάτα. Οι κομμουνιστές έπρεπε να αφήσουν την στρατιωτική τους υπηρεσία για να έρθουν να καθαρίσουν. Μετά αρχίσαμε να μαγειρεύουμε μόνο για τα ελεύθερα παιδιά. Οι κόκκινοι παραδόθηκαν. Γίναμε όλοι “Hijos Del Pueblo” [παιδιά του λαού]. Ισότητα και ελευθεριακός κομμουνισμός.” (...) Η κουλτούρα για το λαό ήταν μια από τις διαρκείς απαιτήσεις της CNT-FAI. Ο κολεκτιβιστικός παιδικός σταθμός λειτουργούσε και σαν δημοτικό σχολείο. Δάσκαλοι που είχαν δουλέψει στα Σχολεία Φερρέρ [1] απαλλαγόταν από τα καθήκοντα τους στις πολιτοφυλακές και τους δόθηκαν θέσεις στα σχολεία της Καταλονίας. Ακόμα και τα “burguesitos” [“αστάκια”] παρακολουθούσαν τα μαθήματα. Στο δικό μας σχολείο, τα παιδιά ήταν αυτά που οργάνωναν το πρόγραμμα των μαθημάτων. Μισούσαμε το μιλιταρισμό και τη θρησκεία ενώ -έχοντας το πάρει από τους γονείς μας- η τέχνη και η κουλτούρα ήταν τα μεγάλα πάθη μας. Τραγουδούσαμε, γράφαμε εκθέσεις για τους κλασικούς συγγραφείς, παίζαμε επαναστατικά θεατρικά έργα και απαιτούσαμε προβολή ταινιών. (...)

Σημείωση : [1] Εκτεταμένο εκπαιδευτικό πείραμα που ξεκίνησε ο αναρχικός δάσκαλος F. Ferrer. Εκατοντάδες σχολεία “Φερρέρ”(Μοντέρνα Σχολεία) είχαν ανοίξει από τη δεκαετία του '20 σ'όλη την Ισπανία, χρηματοδοτούμενα από τη CNT. Υπολογίζεται ότι 60.000 παιδιά φοιτούσαν στα “Σχολεία Φερρέρ”.

Τα συμπεράσματα μπορούν να βγουν από την ίδια την εκδοτική δραστηριότητα. Το 1975 εκδίδεται από της εκδόσεις Επίκουρος το βιβλίο Αναρχικοί του James Joll σε μετάφραση Ν. Μπαλλή. Εκεί υπάρχει μια εκτενής αναφορά για την ζωή και την δράση του F. Ferrer καθώς και για την παιδαγωγική φιλοσοφία των Μοντέρνων Σχολείων. Από το 1975 υπάρχει ένα κενό και φτάνουμε στο 1998-9 στην περιοδική επιθεώρηση για την ελευθερία της μάθησης στο Νησί της Αλφαβήτου 4η και 5η επίσκεψη, όπου υπάρχουν άρθρα και μεταφράσεις για το έργο του. Το 2011 μεταφράζεται από τον Γ.Καστανάρα το

βιβλίο του M.Bookchin Ισπανοί αναρχικοί, εκδόσεις βιβλιοπέλαγος. Το 2000 μεταφράζεται από την Δ. Κατσάνη από τις εκδόσεις μεταίχμιο το συλλογικό έργο Δεκαπέντε παιδαγωγοί όπου υπάρχουν εκτενείς αναφορές για τον Ferrer και τον Robin. Σίγουρα υπάρχει και το δικό μας κενό στις πηγές αφού είναι δύσκολο να καταγράψουμε όλες τις αυτόνομες και αναρχικές εκδόσεις που μπορεί να έχουν δημοσιεύσει κείμενα του ίδιου ή κείμενα για τον F. Ferrer. Σημαντικό μεταφραστικό κενό είναι και το βιβλίο του ίδιου "The Origin and Ideals of the Modern School", όπου υπάρχει μόνο στα αγγλικά.

Μπορεί λοιπόν ο F. Ferrer να εκτελέστηκε το 1909, άφησε όμως μια παρακαταθήκη αρκετά επικίνδυνη ακόμα, ώστε να είναι μια απόκρυφη ιστορία της παιδαγωγικής. Η πραγματικότητα είναι πως ήταν ο εμπνευστής και ο ιδρυτής των αναρχικών σχολείων, επηρεάζοντας τα παιδαγωγικά κινήματα της Ευρώπη και της Αμερική.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ

Emma Goldman : “ Το παιδί και οι εχθροί του ”

Emma Goldman : “ Η κοινωνική σημασία του σύγχρονου σχολείου ”

Judith Suissa : “ Anarchism and education ”, 2006, Εκδόσεις : Pmpress

Χανς Μάγκνους Εντσενσμπεργκερ: “ Το σύντομο καλοκαίρι της αναρχίας ”, 2005, Εκδόσεις : Οδυσσέας

Abel Paz: “ Ταξίδι στο παρελθόν ”, 1996, Εκδόσεις : Άλφα

Murray Bookchin: “ Οι Ισπανοί Αναρχικοί ”, 2011, Εκδόσεις: Βιβλιοπέλαγος

Πέντρο Ντε Παζ: “ Ο άνθρωπος που σκότωσε το Ντουρούτι ”, 2010, Δαίμων του τυπογραφείου ”

Τζεημς Τζολ: “ Οι αναρχικοί ”, 1975, Εκδόσεις: Επίκουρος

Jean Houssaye : “ Δεκαπέντε Παιδαγωγοί ”, 2000, Εκδόσεις: Μεταίχμιο

4^η Επίσκεψη στο Νησί της Αλφαβήτου, 1999

5^η Επίσκεψη στο Νησί της Αλφαβήτου, 1999

Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ

- 6/11** **"Η συνέλευση των ποντικών"**
ντοκουμέντα από παιδικές συνελεύσεις
αυτοοργανωμένη παραγωγή, 30΄
- 20/11** **"Ο ανθός της ελληνικής νεολαίας"**
σταθμοί στους μαθητικούς αγώνες
αυτοοργανωμένη παραγωγή, 25΄
- 4/12** **"Waiting for superman"**
κριτική των αμερικάνικων σχολείων
μέσα από την αναρχική φιλοσοφία
D. Guggenheim, 102΄
- 18/12** **"Το μοντέρνο σχολείου του Ferrer"**
αυτοοργανωμένη παραγωγή, 15΄
"Σχολειοff"
αυτοοργανωμένη παραγωγή-Απατρικς, 45΄
- 15/1** **"Η θυσία του Κόρτσακ"**
ολοκαύτωμα και εκπαίδευση
A. Wajda, 115΄
- 29/1** **"Κενά στην ιστορία της παιδείας"**
γυναίκες παιδαγωγοί
αυτοοργανωμένη παραγωγή, 20΄
- 12/2** **"Just a beginning"**
φιλοσοφία με τα παιδιά
I. Baugier, J.P. Pozzi, 98΄
- 26/2** **"Changed my life, Paul Goodman"**
κριτική της κατεστημένης παιδείας
J. Lee, 90΄
- 18/3** **"Pesta. Ένα εναλλακτικό σχολείο"**
κέντρα παιδικής αυτονομίας στο Εκουαδόρ
R. Riess, L. Wild, 70΄
- 1/4** **"Η ζωή και το έργο του Φρενέ"**
αυτοοργανωμένη παραγωγή, 30΄

Παρασκευές στις 8μμ στο Μικρό Δέντρο

μετάβαση: λεωφ. 37, στάση Τέρμα <http://alliotikos.xoleio.espivblogs.net/>